

BÆREDYGTIG SIKKERHEDSPOLITIK

I en forrykt verden

OMTÆNKE-tanken i
NEJ til Oprustning – JA til Bæredygtig Sikkerhedspolitik
April 2026

Udgivet af OMTÆNKE-tanken under
NEJ til Oprustning – JA til Bæredygtig Sikkerhedspolitik

Knud Vilby
Susanne Possing
Henning Salling Olesen
Steen Folke
Karen Helveg Petersen
Drude Dahlerup
Tarja Cronberg
Peder Agger
Thomas Boje

April 2026
nejtiloprustning.dk

Layout: Bugge Lützhøft omemillionmonkeys.net
Tryk: Eks-Skolens Design & Tryk

Pamfletten er udgivet med støtte fra 1. Majfonden

Hvad stiller vi op i dagens forrykte verden?

Verden truer os. Verden er præget af krige og kriser, og den er på mange måder forrykt.

Det aktuelle politiske svar er blevet militær oprustning i et omfang, der øger klimakrisen, uligheden og den militære trussel, mens andre livsnødvendige politiske indsatser nedprioriteres og tilsidesættes.

Det er en politik, der undervurderer de ikke-militære kriser, og det er en politik uden perspektiv. Den er ikke bæredygtig.

Men der er alternativer.

Teksten i denne pamflet analyserer kriserne, fokuserer på truslerne og peger på alternativer.

En bæredygtig sikkerhedspolitik må omfatte alle de sikkerhedstrusler, vi står overfor, og derfor også klimakrisen, biodiversitetskrisen og de kriser, der forårsages af fattigdom og ulighed.

Sikkerhedspolitikken må fokusere på, hvordan kriserne kan afdæmpes og afværges. Internationalt samarbejde, diplomati og forhandlinger skal stå langt stærkere.

Selv om det er svært, er der uudnyttede muligheder og potentialer. Områder, hvor Danmark sammen med ligesindede kan spille en langt mere konstruktiv rolle

- Vi skal tage til efterretning, at den verdensorden, vi kender, er ved at gå i opløsning, og at en ny er under udvikling. Vi skal som land gå aktivt ind i et arbejde for at skabe en orden, som i langt højere grad afspejler verden af i dag. Krigene i Ukraine, Israel/Gaza og Iran er alle udslag af dette opbrud.
- Klimakrisen er ved at komme ud af kontrol. Paris-aftalens målsætning om at hindre, at den globale temperaturstigning bliver mere end 1,5 grader, kan ikke længere nås, vi er snarere på vej mod de 3 grader. Men handler vi nu, er det stadig muligt at bremse klimaforandringerne og undgå de værste katastrofer. Vi skal lytte til videnskaben og de unge i den internationale klimabevægelse, og Danmark må sammen med det øvrige EU og andre ligesindede lande stille sig i front i kampen mod klimaforandringerne – herunder være parat til den nødvendige finansiering af ekstraordinære indsatser. Som borgere og som land må vi tage fat om de nødvendige strukturelle omlægninger, så vores produktion og levevis kan bringes i overensstemmelse med planetens ressourcer.

- Afrika og dets befolkninger er ofre for klimaødelæggelser, ulighed, fattigdom og (post)kolonial udnyttelse og dermed centrale i den nye, multipolære verdensorden. De udgør ryggraden i et globalt syd, der i dag stiller krav om radikale forandringer i magtspelet om verdens ressourcer. Det rummer muligheder, som vi også herhjemme må tage bestik af. Som borgere og som land må vi i Danmark bakke op bag de nye globale bevægelser af unge, feminister og klimaaktivister, som er aktive i forsvaret for deres liv, jord og økonomiske, sociale og politiske rettigheder.
- FN er i en dyb krise, finansielt og politisk, men FN er helt afgørende som fælles globalt forum for alle lande og kan med de nødvendige reformer få ny styrke og betydning. De aktuelle kriser har styrket det nordiske samarbejde, og Norden bør gå foran i en fornyet indsats for at styrke FN. Danmark og Norden kan spille en aktiv rolle ved at indgå alliancer med lande i Afrika og andre i det globale syd, der kæmper for, at en ny international orden kommer alle verdens lande og befolkninger til gode. USA's voldsomme nedskæringer i finansieringen af FN skal ikke besvares med yderligere nedskæringer, men med en aktiv opprioritering af FN og styrkelsen af en regelbaseret international retsorden. En styrkelse af FN og FN's særorganisationer vil samtidig styrke nødvendige internationale humanitære indsatser.
- De fora, hvor modstandere og fjender taler sammen, skal styrkes. Danmark må sammen med det øvrige Norden opjustere sin tilstedeværelse i Organisationen for sikkerhed og samarbejde i Europa, OSCE. OSCE samler Europa inkl. Rusland og de tidligere sovjetiske randstater, og søger at opprioritere samarbejde bl.a. indenfor kultur og undervisning. Det er vigtigt med sådanne mødesteder for at hindre at spændinger kommer ud af kontrol.
- Danmark bør tilsvarende være med til at sikre, at Rusland igen bliver et aktivt medlem af Arktisk Råd. Spændingerne øges i det arktiske område, og risikoen for konflikter øges, hvis ikke der er et samtalerum for alle involverede.
- Netop nu er der et potentiale for en styrkelse af det nordiske samarbejde med muligheder for skabelse af et større nordeuropæisk netværk inkluderende Baltikum og måske Storbritannien. Den canadiske premierminister har understreget behovet for et nyt samarbejde mellem mellemstore magter, og Norden vil kunne styrke sin rolle som international forhandler og mediator ved i langt højere grad at udgøre en enhed i initiativer og udspil.
- Danmark bør i Norden, EU og i FN arbejde for en gradvis og internationalt koordineret nedrustning, der, udover at bidrage til deeskalering og afværgelse af yderligere krig, kan etablere tilstrækkelige midler til kampen mod fattigdom, ulighed og den klima- og biodiversitetskatastrofe, som allerede nu rammer store dele af verden.
- Et styrket internationalt samarbejde bør benyttes til at få sat nyt fokus på 1) demokrati, menneskerettigheder og velfærd, 2) den helt nødvendige opprioritering af globale klimaindsatser og indsatser for at redde miljø og biodiversitet, og 3) arbejdet for at sikre en traktat- og regelbaseret international retsorden på tværs af lande i den nye multipolære verdensorden.
- EU og Europa bør arbejde langt mere proaktivt og deltagende for at få etableret en våbenhvile i Ukraine og mindske de menneskelige lidelser og tab, krigen dagligt medfører. Civilsamfundene bør inddrages aktivt i de efterfølgende forhandlinger om grænsedragning og varig fred.
- Militært bør Danmark arbejde for styrkelse af Europas defensive kapacitet, nu hvor Europa formelt og reelt separeres fra USA sikkerhedspolitisk. Det må ikke føre til en Europa-hær, som reelt vil være uden demokratisk kontrol. Men europæisk koordination skal mindske/fjerne Europas afhængighed af amerikanske våben. Derfor foreslår vi, at aftalen om F35-flyene opsiges. Det samme gælder aftalen, der giver USA adgang om til at oprette amerikanske baser på flyvestationerne i Skrydstrup, Karup og Aalborg.
- Den internationalt forhandlede atomvåbenkontrol er svækket, og bestræbelserne på at få gennemført nye aftaler, som peger mod kontrolleret nedrustning og gensidige våbeninspektioner bør styrkes med Europa som aktiv kraft.
- Danmark bør arbejde for, at Norden forbliver en atomvåbenfri zone og optræder på linje med de atomvåbenfrie zoner i Latinamerika og Afrika.

Det politiske arbejde for at øge sikkerhed, både i dag og for fremtidige generationer, er komplekst og kræver et væld af forskellige, men koordinerede indsatser.

Det er ikke nemt, og ”Danmark kan ikke redde verden”. Men Danmark kan sammen med ligesindede lande og bevægelser, der kæmper for social og klimamæssig retfærdighed gå forrest og være med til at skabe det håb, som hele verden har brug for. Det kræver vilje og handlekraft, men det kræver også mod til at gå op imod en politik, der sætter militær oprustning over alt andet.

Vi opfordrer til, at vi som borgere og som nation diskuterer, hvordan vi kan tænke bæredygtig sikkerhedspolitik – som ansvarlig handling i hverdagen og som en aktiv national indsats, direkte og gennem internationale organisationer.

Analyserne i den efterfølgende tekst er ikke muntre. Det er en kæmpemæssig opgave, vi står overfor. Så meget vigtigere er det, at vi gør det rigtige.

1. Bæredygtig sikkerhedspolitik – i en forrykt verden

Som en reaktion på Ruslands fuldskalakrig mod Ukraine samledes 60 mennesker d. 6. april 2022 i København og stiftede initiativet ’Nej til Oprustning – Ja til Bæredygtig Sikkerhedspolitik’ (NtO).

Vi fordømte den russiske angrebskrig og tilsluttede os, at Danmark var blandt de lande, der militært støttede Ukraines forsvarskamp. Men vi advarede også mod, at dette førte til en massiv oprustning som del af en kamp mellem Vesten og Rusland (og Kina) om et globalt overherredømme.

I tilknytning til initiativet blev der oprettet en ’Omtænk tank’, som i marts 2023 udgav en 45 siders pamflet med titlen ’Bæredygtig Sikkerhedspolitik – En nødvendig omtanke’. Den blev præsenteret og debatteret ved en konference på Christiansborg med den tidligere svenske statsminister Stefan Löfven som hovedtaler.

Siden har verden ændret sig på mangfoldige måder. Denne nye pamflet forsøger at opfange nogle af disse ændringer og deres konsekvenser for sikkerhedspolitikken.

I de seneste fire år har NtO og Omtænk tanken på forskellig vis taget del i den løbende debat om sikkerhedspolitik. I kronikker, kommentarer og debatindlæg i en række store danske aviser, i radio og TV. Med underskriftindsamlinger imod den danske regerings massive satsning på oprustning og imod aftalen om etablering af amerikanske baser på tre danske flyvestationer. På debatmøder med kyndige forskere og som oplægsholdere på møder landet over. Se mere på www.nejtiloprustning.dk.

Vores grundopfattelse af, hvad der må konstituere en bæredygtig sikkerhedspolitik, har ikke ændret sig. Vi er som udgangspunkt inspireret af Olof Palmes begreb om ’fælles sikkerhed’: ”Nationer og befolkninger kan kun føle sig sikre, når deres modparter føler sig sikre”. Dette begreb blev formuleret i 1982, midt under den kolde krig, og det har ikke mistet sin aktualitet.

Vi argumenterer for nødvendigheden af en sikkerhedspolitik, der lægger vægt på nedrustning og freds- og konfliktløsning, og som også forholder sig til de mange konflikter, som klima- og biodiversitetskriserne og den voksende globale ulighed afstedkommer. Og vi opfordrer til, at vi som borgere og som nation diskuterer, hvordan vi kan tænke bæredygtig sikkerhedspolitik – som ansvarlig handling i hverdagen og som en aktiv national indsats, direkte og gennem internationale organisationer.

Se vores forslag 'Byggesten til en bæredygtig sikkerhedspolitik' i pamfletten fra 2023 <https://nejtiloprustning.dk/wp-content/uploads/2023/03/pamflet-Baeredygtig-Sikkerhedspolitik-NtO-020323.pdf>

En brutal angrebskrig som den i Ukraine må mødes med militære midler. Men den må også afsluttes med diplomati og forhandlinger. Første prioritet må være en våbenhvile, som kan standse drab og ødelæggelser. Dernæst må en bæredygtig afslutning resultere i en aftale, som, ud over at sætte en stopper for aggressionen, tilgodeser begge parter legitime sikkerhedsinteresser.

Det største problem med den sikkerhedspolitik, den danske regering fører, er at den stort set udelukkende beskæftiger sig med dens militære aspekter og kun har ét svar: Gigantisk oprustning. Diplomati, forhandlinger og freds- og konfliktforskning er fraværende i regeringens politik. Samtidig er den blind for, at sikkerhedspolitik ikke kun handler om krige og militære trusler i vort nærområde.

Den største trussel mod vores sikkerhed ligger i den voksende globale ulighed og klima- og biodiversitetskrisen, der undergraver naturgrundlaget og fører til endeløse konflikter mellem folk, der kæmper for at overleve, der hvor de bor, eller tvinges på flugt.

Der er en voksende bekymring over truslen fra de klimaforandringer, som følger af den fortsatte udledning af drivhusgasser. Man ved nu, at de truer menneskehedens eksistens på kloden. Disse erkendelser er i forening med princippet om fælles sikkerhed centrale for vores forståelse af begrebet bæredygtig sikkerhedspolitik.

Den forrykte verdenssituation

En række udviklinger de sidste 3-4 år har grundlæggende ændret rammerne for debatten om sikkerhedspolitik.

Valget af Donald Trump som USA's præsident har efter hans tiltræden i januar 2025 vendt op og ned på både handels- og sikkerhedspolitik. Trumps handelspolitiske foranstaltninger med indførelse af told på varer importeret fra hele verden – og truslerne herom – er blevet brugt til både at forøge statens indtægter og beskytte mod konkurrenter udefra, men også til at få andre lande til i andre sammenhænge at agere, som han ønsker det.

Truslerne om med militær magt at annektere Grønland (og Canada) har udfordret grundlaget for NATO. I januar 2026 har USA's militære angreb på Venezuela og kidnapningen af præsident Maduro og hans hustru demonstreret, at Trump er rede til at trods internationale aftaler og bruge sin militære

overlegenhed til at opnå sine mål, i dette tilfælde ikke mindst adgang til Venezuelas oliereserver.

Det – og hans efterfølgende udtalelser om Grønland – har øget frygten for, at han kan finde på noget lignende i Grønland og skabt en omfattende sikkerhedspolitisk krise i forholdet mellem USA og Danmark/Grønland.

I forhold til krigen i Ukraine har Trump drastisk reduceret den militære bistand og i forhandlinger med Putin lagt op til en løsning, som i vid udstrækning tilgodeser Ruslands interesser på bekostning af Ukraines.

Samtidig har han skabt tvivl om, om USA vil leve op til NATO-pagtens artikel 5, hvis et NATO-land i Europa bliver angrebet. På den baggrund har de europæiske NATO-lande og EU besluttet at styrke militær og forsvarsindustri.

Israels brutale krig i Gaza har – efter Hamas' terrorangreb 7. Oktober 2023 – ikke bare medført usigelige lidelser for den palæstinensiske befolkning med over 72.000 døde og destruktion af 80 procent af bygningerne. Den har også afsløret de vestlige landes hykleri og dobbeltmoral.

Samtidig med at man har krævet Rusland dømt for sine krigsforbrydelser i Ukraine, har de fleste vestlige lande støttet Israel politisk og for nogles vedkommende (bl.a. Danmark) militært (med leverancer af reservedele til F-35 flyenes bombetogter). Intet ønske om at straffe krigsforbrydelser her.

I den sammenhæng er det betydningsfuldt, at Sydafrika har indstævnet Israel for folkedrab til FN's Internationale Domstol i Haag. Nu har præsident Trump fået vedtaget en 20-punkts plan, som i første omgang har medført en våbenhvile. Men planen tilgodeser amerikanske og israelske interesser, snarere end palæstinensiske. Og det er er højst usikkert, om og hvordan den kan gennemføres.

Det har dog ikke hindret Israel i fortsat at dræbe snesevis af palæstinensere og i at forhindre leverancer af nødhjælp til en nødstedt befolkning, der prøver at overleve i ruinerne efter Israels bombardementer.

28. februar 2026 beordrede præsident Trump og premierminister Netanyahu et omfattende militært angreb på Iran med bombardementer af militære og civile mål i Teheran og mange andre byer. I første omgang er det lykkedes at dræbe landets øverste leder, Ayatollah Ali Khamenei og et stort antal topfolk i regeringen og Revolutionsgarden.

Iran har svaret igen med raketter og droner, affyret mod Israel og amerikanske baser i Qatar, Bahrain, Jordan og Kuwait. Også Oman, Saudi-Arabien og De Forenede Arabiske Emirater er ramt. Konsekvenserne er uoverskuelige, og der er risiko for en regional storkrig.

Magtens forskydninger

Geopolitisk er der sket en række forskydninger. I Danmarks nærområde har både Finland og Sverige forladt deres status af neutrale lande og er blevet medlemmer af NATO – en for præsident Putin utilsigtet og beklagelig konsekvens af krigen mod Ukraine.

I Arktis sker der en forstærket militarisering både på den russiske og den vestlige side. Danmark har i efteråret 2025 besluttet en kraftig oprustning af den militære tilstedeværelse omkring Grønland – med støtte fra den grønlandske regering. Rusland har siden 2022 været suspenderet fra Arktisk Råd, og det bliver i stigende grad svært at opretholde Arktis som et lavspændingsområde.

Det er blevet stadig mere tydeligt, at USA under Biden som nu under Trump ser Kina som den store modstander og konkurrent. USA ønsker at fastholde en hegemonisk position globalt – med ca. 800 militære baser spredt ud over hele verden. Men er rede til at anerkende Kina som en regional stormagt i Asien og Rusland som en mindre regional stormagt (i forhold til de asiatiske lande, der var en del af USSR).

Kina ønsker en multipolær verden og er i kraft af sin størrelse og økonomiske dynamik i stand til at gøre sin indflydelse gældende især i det globale syd. Det sker gennem handel og investeringer i infrastruktur (Belt and Road Initiative, Silkevejsprojektet) og gennem opbygning af alliancer som Shanghai Cooperation Organisation og BRIKS. Rusland og Indien er med i begge.

BRIKS omfatter også Sydafrika og Brasilien og er i 2024 år blevet udvidet med Etiopien, Egypten, De forenede Emirater og Iran. De fleste af medlemslandene er regeret af autoritære styre, men flere lande fra det globale syd ønsker at komme med og herigennem søge større indflydelse på verdens politik.

Atomvåbentruslen har måske aldrig været større. I krigen mod Ukraine har Ruslands ledere – både Putin, Medvedev og Lavrov – gentagne gange direkte eller indirekte truet med at anvende atomvåben.

Både USA og Rusland (og i mindre omfang Kina) har gennem de seneste år moderniseret deres atomvåben, i særdeleshed de såkaldt taktiske atomvåben, som i særlig grad risikerer at blive taget i anvendelse.

USA og NATO forbeholder sig ret til førstebrug af atomvåben, mens Kina har fraskrevet sig den mulighed. FN-traktaten TPNW, der forbyder atomvåben, trådte i kraft i 2023 og har tilslutning fra et stort flertal af verdens lande, men ingen af de ni atommagter og ingen NATO-lande har tilsluttet sig traktaten.

Samtidig har USA og Rusland efterhånden droppet alle aftaler om nedrustning og regulering af atomvåben, med en enkelt undtagelse, New Start, der er udløbet i februar 2026.

Forværring i verdens kriser

Den globale ulighed er vokset yderligere i de seneste år. I 2024 voksede de ti rigeste milliardærers formue med i gennemsnit 100 millioner dollars om dagen. De rigeste 1 procent ejede 45 procent af verdens rigdomme. I den anden ende levede 3,6 milliarder mennesker under Verdensbankens fattigdomsgrænse på 6,85 dollars.

Samtidig udgjorde gældsbetaling i gennemsnit 48 procent af lav- og mellemindkomstlandenes budgetter – midler, der går fra livsnødvendige områder som uddannelse og sundhed (Oxfams ulighedsrapport 2025).

I 2025 nedlagde præsident Trump USAID med katastrofale følger for millioner af fattige og udsatte over hele verden, og en række europæiske lande reducerede deres udviklingsbistand med tilsvarende virkninger.

Den nødvendige grønne omstilling har tabt fart. Det har stor betydning, at Trump har trukket USA ud af Parisaftalen og med alle midler bekæmper bestræbelser på at omlægge samfundene fra den fossile æra til bæredygtighed baseret på vedvarende energi. Men også i EU er den grønne omstilling sat i slæbe gear.

De menneskeskabte klimaforandringer undergraver fortsat livsgrundlaget over hele kloden med de alvorligste konsekvenser i de fattige lande i syd. Og ved de seneste COP-konferencer er der kun skabt minimale fremskridt, takket være modstand fra stærke fossile lobbyister og lande, men også pga. ringe indsats fra bl.a. Europa.

FN er svækket, finansielt og politisk. Organisationen er ikke stærkere, end medlemslandene og i særdeles de fem medlemmer af Sikkerhedsrådet (USA, Kina, Rusland, Storbritannien og Frankrig) ønsker det.

Der er behov for en radikal omstrukturering af FN – og også Verdensbanken og Den internationale Valutafond – så de i højere grad afspejler realiteterne i nutidens verden og ikke sejrherrene fra Anden verdenskrig.

Man kunne allerede nu udvide brugen af generalforsamlingen, fx ved at aktivere Uniting for Peace-Resolution (377A-C) fra 1950, som sikrer, at manglende enstemmighed i Sikkerhedsrådet ikke lammer FN's evne til at handle.

Vetoretten for de fem faste medlemmer af Sikkerhedsrådet bør afskaffes. Den misbruges især af USA og Rusland til at blokere beslutninger, der går imod deres interesser. Men en sådan afskaffelse er næppe mulig – med mindre der en dag kan skaffes flertal for en type af reform, der endnu ikke har set dagens lys.

En reform vil som minimum kræve sikkerhed for finansiering, hvad organisationen er meget langt fra i dag, hvor den står på nedskæringer, fyringer, lukninger og rullende trapper, der sættes i stå for at spare strøm.

2. De største trusler mod klodens og menneskehedens sikkerhed

Krige og krigstruslerne har ført til en politisk debat og politiske beslutninger, der – igen – anser krige og truslerne om militære angreb som den største og stort set eneste virkelige trussel mod vores sikkerhed. I den proces fortrænges den viden, vi har om andre og i virkeligheden endnu større sikkerhedstrusler og trusler mod menneskehedens fremtid.

FN's sikkerhedsråd diskuterede allerede i 2007 for første gang sammenhængen mellem klimaforandringer og sikkerhed, og i dag knapt 20 år senere er der uoverskuelige mængder af videnskabelig dokumentation for, hvor alvorlig klimaforandringernes sikkerhedstrussel er.

Det er godt beskrevet, hvad det, vi kalder grøn omstilling og tilpasningen til uundgåelige klimaændringer, kræver. Men krige og oprustningen trækker os et andet sted hen.

Krigene med deres enorme energiforbrug og ødelæggelsen af ressourcer er med til at forstærke klimaændringerne. Det samme er oprustningen. Militærindustrien er ikke underlagt grøn omstilling, og de økonomiske omkostninger ved oprustningen gør det vanskeligt eller umuligt at finansiere den nødvendige globale omstilling.

Ikke desto mindre er den omstilling mere afgørende for verden end oprustningen, og de krige den afføder.

Klimaforandringerne

Forud for sidste års klimatopmøde, COP 30, producerede Verdens Meteorologiske Organisation (WMO) en status.

De 11 år fra 2015 til 2025 var de varmeste år på kloden, siden man for godt 175 år siden begyndte at måle. Paris-aftalen etablerede i 2015 en global målsætning om at holde den globale gennemsnitlige temperaturstigning under 1,5 grader i forhold til niveauet inden industrialiseringen.

Men ved COP30-mødets start var WMO's budskab, at stigningen allerede havde nået 1,42 grader. Trods nationale og globale indsatser er der ikke tale om en reduktion i tempoet for klimaændringerne, tværtimod. Det går hurtigere og hurtigere.

Samtidig var budskabet fra WMO og mange andre, at det i praksis vil være umuligt at nå Paris-aftalens 1,5 graders mål, og at hvert eneste år med højere

temperaturer vil føre til varige samfundsskader, forringede økonomier og øget ulighed.

Det trods alt positive budskab var, at gøre verden det nødvendige, er det endnu muligt igen at nå ned under de 1,5 graders stigning inden år 2100.

FN (United Nations Climate Action) har præciseret 5 direkte sikkerhedsrelaterede negative konsekvenser af klimaændringerne.

1. Kampen om jord og vand øges, fordi landbrugsjord ødelægges, og vandressourcer forsvinder
2. Fødevarereproduktionen påvirkes negativt med udsigt til mere udbredt sult
3. Flere og flere mennesker bliver tvunget til at flytte eller flygte fra deres hjem og de områder, der gav dem en form for sikkerhed
4. Konsekvenserne er forskellige i forskellige områder, men alt peger på, at både fattigdom og ulighed vokser
5. Problemerne fører til flere konflikter og mere vold, og det vil ramme piger og kvinder særlig hårdt.

De fem punkter tegner billedet af en klode med endnu flere konflikter og endnu flere millioner af mennesker, der flygter fra både konflikter og krige – og fra tørkeramte landområder og oversvømmede lavlande og deltaer.

Det bliver en klode med dramatiske forskelle mellem de fattigste og dem, der vil søge at forsvare deres privilegier. Og med spændinger i befolkningerne, som nemt kan udvikle sig ad forskellige konfliktlinjer, også internt blandt de privilegerede.

Den biologiske mangfoldighed

Klimaændringerne fører samtidig til en yderligere forarmelse og ødelæggelse af den biologiske mangfoldighed på kloden.

Den biologiske mangfoldighed er truet af øget opdyrkning og af industrialiseret landbrug med gigantiske områder præget af monokultur, det vil sige nogle få og monotont dyrkede arter af planter. Og det industrielle fiskeri svækker havets økosystem.

Betydningen af biodiversitet undervurderes ofte, men det er mangfoldigheden i jordens økosystem, der ikke kun sikrer os ilt og vand, men en mængde andre fornødenheder. Til eksempel er vigtig medicin udviklet på grundlag af tropiske planter.

United Nations Foundation forklarer, hvordan "klimaændringer fører til tab af biodiversitet, og tab af biodiversitet fører til yderligere klimaændringer".

Det er komplekst, men alligevel ganske enkelt. Varmere og forsurede have ødelægger eksempelvis koralrev og påvirker livet i havet negativt.

Den voldsomme vækst i blandt andet skovbrande som følge af klimaændringerne forstærker tabet af dyre- og plantearter yderligere, samtidig med at det mindsker skovenes evne til at opsuge og bevare CO₂.

Politiske og økonomiske svar

Forskere har kloden over gjort deres arbejde og lagt konklusionerne frem. Derfor er de negative ændringer så veldokumenterede. Præsident Trumps fornægtelse af sandhed og virkelighed ændrer ikke på dette faktum.

Men med USA som fornægter af virkeligheden, og med en politik som aktivt fremmer brugen af fossil energi, er udfordringerne kun blevet endnu større.

Ruslands angrebskrig mod Ukraine og omstilling af sin samlede økonomi til en krigsøkonomi, betyder samtidig, at Rusland som stormagt også bidrager langt mere til problemernes omfang end til løsningen af dem.

I et planetarisk perspektiv er Kina i dag den supermagt, der med de største investeringer og den største kontinuitet bidrager mest til omstillingen fra fossil til vedvarende energi og dermed til den nødvendige grønne omstilling. Men heller ikke Kina handler i det nødvendige omfang og tempo.

EU befinder sig i en tøvende mellemrolle. Stadig med grønne ambitioner og bevillinger, men klimaet er klart rykket længere ned på dagsordenen. Og mulighederne for at gøre det nødvendige er blevet markant vanskeligere, fordi krigens sikkerhedsrisiko fører til gigantisk oprustning.

Det er primært på grund af Ruslands angrebskrig, men også foranlediget af krisen omkring Grønland og det nye USA's manglende troværdighed. Oprustningen finansieres delvist ved at reducere bevillingerne til kampen mod den sikkerhedstrussel, som klimaændringerne og tabet af biodiversitet repræsenterer.

Det er umuligt præcist at beregne, hvad den nødvendige kamp mod klimaændringer og for uundgåelig klimatilpasning vil koste. Det er både en global kamp og en mængde nationale kampe, som kræver både private og offentlige investeringer i omstillingen af produktionsformer og forbrug.

Men samtidig med at den kamp er nødvendig i ethvert samfund, skal tilpasningen til de allerede uundgåelige klimaændringer også finansieres.

Det er finansiering af bygning af dæmninger, omlægning af landbrugsproduktion, intern flytning af mennesker fra områder, der bliver ubeboelige, udvikling af mere tørkeresistente afgrøder, skabelsen af nye ikke-fossilt baserede arbejdspladser og langt mere end det

Der er en række realistiske bud på, hvad den del vil koste.

FN's miljøprogram UNEP skønner, at der i år 2030 vil være brug for et sted mellem 215 og 385 mia. dollars årligt til klimatilpasning, og de fleste af disse penge skal bruges i fattige lande, som ikke selv kan finansiere det.

Overfor det står et skøn, som siger, at der i dag bruges omkring 68 mia. dollars årligt, og at kun omkring halvdelen af dette beløb i de senere år er kommet fra OECD-landene, det vil sige de vestlige lande.

Der er således et finansieringsgab på mindst 2-300 mia. dollars årligt. Penge, det ville være muligt at rejse, hvis regeringer og parlamenter tog klimaets og biodiversitetens sikkerhedstrussel lige så alvorligt som krigene og krigstruslen.

De nødvendige ændringer i produktion, transport og forbrug er så omfattende, at det kræver omlægning fra de økonomiske strukturer, der hersker i dag. Tvungen til økonomisk vækst har vist sig at stå i vejen for en produktion og levevis, der ikke kræver udnyttelse af stadigt flere af jordens ressourcer.

Uligheden og det nødvendige samarbejde

300 mia. dollars er rigtigt mange penge. Tilsyneladende.

Men Oxfam udgiver en gang om året en ulighedsrapport, der analyserer den økonomiske udvikling i verden og ikke mindst udviklingen i uligheden globalt.

Den seneste rapport fra januar 2026 fortæller, at verdens milliardærer alene i 2025, altså på et enkelt år, øgede deres formuer med 2500 milliarder dollars eller et beløb, der er næsten 10 gange så stort, som det der er behov for til klimatilpasning.

Rapporten fortæller også, at verdens 12 rigeste milliardærer nu har en samlet formue, der er større, end hvad den fattigste halvdel af klodens befolkning ejer tilsammen.

Uligheden vokser dramatisk, også med den konsekvens at nogle få helt ekstremt rige reelt udfordrer de demokratiske beslutningsprocesser og styreformer.

Det store problem er altså ikke primært mangel på ressourcer, men mangel på vilje og evne til at prioritere de nødvendige indsatser over for klodens helt store sikkerhedstrusler.

Med USA og Rusland som autoritære stormagter, der modvirker de nødvendige sikkerhedsindsatser for kloden, er det nødvendigt at styrke andre alliancer og partnerskaber.

Canadas premierminister Mark Carney har på Davos-mødet i 2026 understreget nødvendigheden af, at mellemstore magter finder sammen i nye former for samarbejde i en reaktion på, at den gamle vestligt baserede verdensorden er døende.

Det er en vigtig påpegning af muligheder, som man også i Norden, EU og resten af Europa kunne gribe. At deltage i opbygningen af nye former for samarbejde skal og bør handle om overlevelsen på den anden side af de aktuelle krige og konflikter.

Situationen understreger også Kinas store betydning. Uanset skepsis overfor det autoritære kinesiske system, er der gode grunde til, at flere og flere lande i verden søger samarbejde med den voksende supermagt for at sikre økonomisk udvikling og støtte til udvikling af fossilfri energi og grøn omstilling.

Mens fattige landes traditionelle samarbejdspartnere (og tidligere koloniale udnyttede) i nogen grad har vendt sig væk, har Kina søgt nye alliancer og indflydelse, og har noget at tilbyde i form af både økonomi, energi og klimaindsatser.

3. Den gamle verdensorden i forfald – en ny på vej?

Det er efterhånden åbenbart, at den verdensorden, der har hersket efter Anden verdenskrig er i opløsning. USA's teknologiske og økonomiske dominans er ikke længere entydig. Vestens moralske autoritet er gennemhullet, senest af den ubetingede støtte til staten Israels undertrykkelse af Palæstinenserne og destruktion af Gaza.

Den atlantiske alliance er i krise, hvis ikke døende. De virkelige udfordringer – klimakrise, ulighed mv. – er ikke nationale, men globale. Kina markerer sig som konkurrerende global magt både teknologisk, økonomisk og politisk.

Det, der omtales som den regelbaserede verdensorden, er i realiteten en vestligt domineret opfindelse: Et globalt kapitalistisk økonomisk system og et system af internationale konventioner og institutioner med USA som militær og politisk garant. Samtidig med, at USA selv har set sig hævet over bl.a. FN's institutioner, Folkeretten mv.

Sovjetunionen, der spillede en hovedrolle i at standse nazismen, fik en aftale på Jalta, der sikrede Sovjetunionen geopolitisk og placerede den som modpol i den vestligt/amerikansk dominerede verden.

For en stor del af verden stod Sovjetunionen som et håb og en modmagt – teknologisk avanceret, højt uddannelsesniveau, rumfart og ikke mindst atomvåben. Med Sovjetunionens fald erstattedes den kolde krigs bipolare verden umiddelbart af en unipolar og af USA domineret verdensorden.

Men i dag og ganske hurtigt udfordres denne af Kina som den nye modpol, men også af en stigende modstand i det globale syd mod den vestlige dominans.

For et år siden konstaterede München Sikkerhedsrapport, at ”den multipolære verden er en kendsgerning. Det internationale system opviser unipolære, bipolære, multipolære og nonpolære træk, hvor mangfoldige modeller sameksisterer, konkurrerer eller støder sammen.”

Allerede i 1997 underskrev Kina og Rusland en multipolær erklæring. Siden har de udviklet samarbejdet i BRIKS med Indien, Brasilien og Sydafrika. Men USA bidrager under Trump også ganske godt selv til forandringen.

USA's nationale sikkerhedsstrategi fra november 2025 forsvare ikke længere USA's hegemoni og den unilaterale verdensorden, men sætter USA ind som den centrale magt i Latinamerika og i sin egen vestlige hemisfære.

Og som det ganske dramatisk konstateres i München Sikkerhedsrapporten 2026: ”Gennemgribende ødelæggelse – snarere end omhyggelige reformer

og politiske tilpasninger – er dagens orden. Den nuværende amerikanske administration er den mest fremtrædende af dem, der lover at løse deres land fra de eksisterende begrænsninger og genopbygge en stærkere og mere velstående nation. Med det resultat, at den internationale orden, som USA har stået i spidsen for at bygge op siden 1945, efter 80 år nu er under nedbrydning.”

Den udvikling understreges yderligere af Trumps nylige etablering af det såkaldte Fredsråd (Board of Peace), hvor udvalgte statsledere (som fx Israels Benjamin Netanyahu og Ungarns Victor Orbán) for 1 mia. dollars kan købe sig indflydelse på kerneområder i international politik.

Rådet ledes på livstid af Donald Trump, som har vetoret over alle beslutninger, eneret til at invitere nye medlemmer og ret til at danne eller opløse underordnede organer. Med Fredsrådet indvarsles en yderligere voldsom underminering af den internationale retsorden, som gennem FN har søgt at regulere konflikter og samarbejder mellem verdens lande.

USA er i dag kun et af verdens rådende magtcentre. Der er stor forskel mellem den amerikanske og den kinesiske/russiske opfattelse af, hvad multipolaritet konkret betyder. USA ser den nye verdensorden som en, hvor de tre stormagter, USA, Kina og Rusland, har hver sin interessesfære som de hver dominerer og bestemmer over.

Den nye verdensorden er i følge BRIKS derimod et antal civilisations-baserede ”poler” (bl.a. den vestlige, den kinesiske, den indiske, den ortodokse, den islamiske, den afrikanske og den sydamerikanske) med flere lande som medlemmer, og som sammen regerer verden.

Uanset om der fremstår tre eller flere magtcentre vil det definere nye relationer og konfliktlinjer. Et afgørende spørgsmål er, hvad der i fremtiden konstituerer stormagter. Det vil næppe være konventionel militær styrke alene, selv om USA delvis holder sig til den gamle orden i militær henseende, som fx via tilstedeværelsen i Det Sydkinesiske Hav og det nylige angreb på Iran.

Men besiddelsen af atomvåben spiller i dag en større rolle – både som defensivt værn mod større magter og måske som middel til at etablere sig som leder af en ”civilisation”.

Hvis udviklingen mod et globalt kapitalistisk verdensmarked går i stå, bliver økonomisk styrke og teknologisk uafhængighed afgørende faktorer for magtfordelingen.

Nye magt-domæner

I en multipolær verdensorden vil konflikter typisk opstå om den interne magtstruktur i hver af de opkommende magt-domæner, ikke mellem dem. Konventionel militær kapacitet vil stadig kunne spille en rolle for hækkeordenen inden for de enkelte domæner, og ligeledes i konflikter inden for enkelte lande.

Et afgørende spørgsmål bliver, om konflikterne kan holdes som interne ”bandekrige”, som andre kun blander sig i pga. religiøs eller etnisk solidaritet i alliancer på tværs af domænerne. Eller om de bliver internationaliseret udover domænet ved, at folkeretlige spilleregler er virksomme.

Men på grund af samfundenes tætte sammenvævning af handelsmæssige og teknologiske bånd bliver konventionel militær krigsførelse vanskeligere. I stedet vil destruktive kapaciteter – dvs. evnen til at påføre skade på andre samfunds infrastruktur og sociale livsbetingelser uden selv at blive involveret – måske blive de vigtigste militære værktøjer på mellemstatsligt niveau.

Den gamle verdensorden har under den kolde krig, men også siden fungeret som en teknokratisk ideologisk ramme om tiltro til permanent fremskridt – ikke kun økonomisk, men også politisk. I de senere år har tvivlen meldt sig med oprør mod stigende ulighed, tvangsmøder og blind vækst. Det har ført til global mobilisering for retfærdighed i kampen mod klimaforandringerne, men også til højredrejning og nationalisme.

De traditionelle magteliters positioner er rystet, men usikkerheden ser ud til især at danne grundlag for antidemokratisk og fremmedfjendsk politik snarere end for lighedsskabende og demokratiske reformer.

Det er i sig selv ikke nyt, at politisk og psykologisk identifikation bliver afgørende for sikring af magtpositioner. Begreber som ”psykologisk krigsførelse”, ”krigstræthed” og ”mental oprustning” indgår i den traditionelle krigsdynamik, hvor parterne søger at reducere komplekse relationer til entydige fronter, og det på tværs af lande og kulturer.

Tiltroen til oprustning og militær konflikt håndtering vil kunne få endnu større betydning i en situation med voksende social og kulturel usikkerhed, ofte i uheldige alliancer mellem autoritære regimer. Og mens den globale solidaritet og liberale globalisme er under pres fra nationalkonservative kræfter, har autoritære og fremmedfjendske kræfter travlt med at udvikle grænseoverskridende alliancer og gensidig opmuntring.

Det er endnu for tidligt at spå om, hvordan en ny verdensorden vil udmøntes. Vi kan få et system af konkurrerende forter, der hver for sig baserer sig på nye asymmetriske magtforhold, med hver sin interessesfære og hævde af magt over den, som i USA’s ”Monroe-doktrin”.

Eller den kan være afsæt for en ny global, multilateral demokratisering, hvis små og mellemstore lande formår at forsvare centrale elementer i den gamle retsorden og støtte hinanden på tværs af de nye magtsfærer.

Det eksisterende FN er i sin struktur et kompromis mellem sejrherrenes sammenrotning efter Anden verdenskrig (Sikkerhedsrådet) og en global organisation med demokratiske relationer på statsniveau.

Vil en ny verdensorden være totalt domineret af to eller tre stormagter, eller af otte-ti magtfulde førerhunde med hver sit domæne? Eller kan sammenbruddet af den gamle orden være springbrættet for en demokratisk modernisering af FN, sådan som mange ikke mindst i det globale syd ønsker?

Kampen imod brug af militær afskrækkelse og magtkampe gennem åben krig med våbenmagt bliver derfor en kamp for videreførelse, tilpasning og udbygning af de indtil nu møjsommeligt tilkæmpede institutioner og regler. Og i endnu højere grad bliver det en kamp for at udvide og styrke demokrati og borgerdeltagelse i alle lande.

4. Atomvåben truer menneskehedens eksistens

En faktor i verdensordenen, som står nærmest helt uden for nummer, er atomvåben. Det særlige ved dem er, at de kan feje enhver tale om verdensorden og magtrelationer af bordet. Deres anvendelse, herunder risikoen for utilsigtet anvendelse, kan bedst sammenlignes med en global selvmordsaktion.

Ikke desto mindre indgår de i en eskalationsdynamik som andre våben: Selve usikkerheden om andre parters intentioner påbyder, at man må etablere enten en overmagt eller en tilstrækkelig modmagt til, at man igen kan sove roligt om natten.

Alternativet er at gøre sig afhængig af en beskyttende storebror. Og dermed fastholde hierarkiske, vilkårlige magtforhold mellem lande. Opbygning af militær kapacitet er grundlæggende et forsøg på at bevæge sig ud af en afmagtssituation, men fører dermed blot til en ny afhængighed.

Selve det faktum, at atomvåben overhovedet findes, er grund nok til at anskue verdensordenen fra dette afmagtsperspektiv. Alle lande og aktører står afmægtige overfor atomvåbnenes eksistens. Overmagt er en meningsløs kategori, når i hvert fald tre lande har kapacitet til at udrydde alt liv på jorden – og andre seks kan starte en kædereaktion, der fører samme sted hen.

Men på trods af denne alvorlige risiko indgår atomvåben i magtrelationer, kalkulationer af handlingsmuligheder og skjulte eller åbenlyse trusler.

Det er realistisk, at atomvåben indgår i defensive kalkuler i de lande, der besidder dem. Derfor optræder de også som ultimativ endestation i de militære eskalationer. Og derfor er det uomgængeligt at reducere enhver trussel, der kan aktivere disse kalkuler. Det mest afgørende er at øge tilliden.

Med atomvåben i verden

Omkring 30 lande er under et andet lands atomvåbenparaply som en del af en militær alliance. Det gælder alle NATO-lande, inklusive Danmark og en del af Ruslands allierede, bl.a. Belarus.

Et spørgsmål, som blev stillet allerede under den første Trump-periode var: Vil USA være villig til at forsvare Tallinn med amerikanske atomvåben, hvis det betyder, at modparten bomber San Francisco eller New York? Seneste forskning viser, at alle amerikanske præsidenter har været i tvivl, hvis et forsvar af en allieret med atomvåben kunne føre til et atomangreb på USA.

En sober analyse tilsiger, at det ville de nok ikke gøre. Derfor beror paraply-beskyttelsen udelukkende på, at en potentiel angriber kan nære en

mikroskopisk tvivl om dette. MAD-strategien, Mutually Assured Destruction, er relevant for atommagterne, den er deres "livsforsikring". Men den er yderst risikabel for hele verden.

Den voksende tvivl om USA's atomparaply fik i begyndelsen af marts 2026 præsident Macron til at invitere en række europæiske lande ind under den franske 'Force de Frappe' atomparaply.

Det sagde Holland, Belgien, Polen, Grækenland, Sverige og Danmark ja tak til. Det betyder, at franske strategiske luftstyrker kan blive udstationeret i disse lande. Storbritannien, der råder over sit eget atomvåben, vil indgå i samarbejdet.

Denne udvikling stiller på ny spørgsmål ved den erklærede danske politik om ikke at ville have atomvåben i fredstid. At det også indebærer risici, er åbenlyst. Rusland vil se det som en optrapning. Og selv om beslutningen om brug af atomvåben fortsat vil blive forbeholdt den franske præsident, vil der være tale om en yderligere spredning af atomvåben.

Hvordan undgår man under det forcerede oprustningskapløb, der er nu i gang, at den ene eller anden part oplever, at den anden part er ved at opnå afgørende overlegenhed, og derfor agerer forebyggende?

Og hvordan undgår man, at der nogensinde sker tekniske eller menneskelige fejl, som udløser en beslutning om at bruge atomvåben?

Der er derfor først og fremmest og akut brug for genoplivning af tillidsskabende aftaler mellem atomvåbenmagterne og for udveksling af information og mulighed for inspicering af atomvåbnene. Målet må være helt at afskaffe dem.

For at fremme nedrustning og kontrol med atomvåbnene forhandlede USA og Sovjetunionen i 1960'erne en Ikke-spredningsaftale (Non-Proliferation Treaty, NPT). Den forudsætter, at der forhandles om atomnedrustning, og målet er en atomvåbenfri verden. Aftalen anerkender Kina, Rusland, Frankrig, Storbritannien og USA som legale atomvåbenlande. Alle lande, der i dag også er permanente medlemmer af FN's Sikkerhedsråd. Det er dem, der forhandler om at hindre andre lande i at skaffe sig atomvåben.

Det er dog ikke lykkedes at forhindre Indien, Pakistan, Israel og Nord Korea i også at udvikle atomvåben, hvilket selvsagt har forøget risikoen for atomkrig. Og de fem gamle atomvåbenmagter har ikke levet op til kravene om nedrustningsforhandlinger.

På den baggrund har en stor del af verdens lande i FN i 2017 vedtaget en traktat om forbud mod atomvåben (TPNW), som trådte i kraft i 2021. I begyndelsen af 2026 havde 95 lande underskrevet traktaten og 75 lande ratificeret den. Ingen af de lande, der besidder atomvåben, og ingen NATO-lande har underskrevet traktaten.

Danmark og de øvrige nordiske lande, der hidtil ikke har ønsket at få atomvåben stationeret på deres territorier, burde støtte traktaten. En sådan støtte kunne bidrage til at deeskalere truslen. Men man afholder sig under pres fra NATO/USA. Samtidig deltager andre NATO-lande som observatører i traktatens konferencer.

En særlig prekær situation har i de seneste år udviklet sig omkring Iran, der har været under mistanke om at udvikle atomvåben. Mange års forhandlinger resulterede i en aftale i 2015, der forpligtede Iran til at være atomvåbenfri mod at afvikle FN's sanktioner mod landet. Men to år senere forlod USA aftalen, hvorefter Iran betragtede aftalen som ikke længere gyldig og begyndte at overskride dens grænser.

I juni 2025 bombede først Israel og derefter USA Irans atomanlæg, mens der var forhandlinger i gang for at genetablere aftalen om Irans atomvåbenfrihed.

28. februar 2026 lancerede USA og Israel et omfattende militært angreb på Iran, bombede mål over hele landet, dræbte landets leder, Ayatollah Ali Khamenei og et stort antal topfolk i regeringen og Revolutionsgarden. Det skete, uden at den amerikanske Kongres var involveret i beslutningen, og uden FN-mandat.

Man lagde ikke skjul på, at det ikke blot handlede om den mulige udvikling af atomvåben, men om at foranstalte et regimeskifte. Om målet vil blive opnået, er tvivlsomt, men angrebet har sat yderligere brand i den i forvejen anspændte situation i Mellemøsten.

Militære angreb fremfor diplomati og forhandling tegner til at blive den foretrukne metode til at hindre lande, der er fjendtlige mod Vesten, i at udvikle atomvåben. Samtidig med, at allierede i fremtiden vil kunne erhverve sig disse våben. Dette vil betyde en kollaps af Ikke-spredningsaftalen.

Med aftaler, der ikke længere findes

5. februar 2026 udløb den sidste aftale om regulering af atomvåben, indgået mellem USA og Rusland (tidligere Sovjetunionen). Det var New Start 2 aftalen, som lagde et loft over det antal strategiske atomvåben, de to lande måtte besidde, nemlig 1500 hver. Aftalen har også muliggjort større gensidig transparens og mindsket risikoen for misforståelser, der kan udløse en atomkrig.

I 2019 trak Donald Trump USA ud af INF-traktaten, der forbød atomare mellemdistanceraketter. Det var også USA, der i 2002 ensidigt opsagde ABM-traktaten, der begrænsede udvikling af forsvarssystemer mod langtrækkende missiler. Sammen med de to traktater var START-aftalerne med til i årtier at begrænse risikoen for et atomart ragnarok.

Nu er der frit spil, og både USA, Rusland og Kina er i gang med at opruste og forny deres atomarsenal. En del af bestræbelserne går ud på at udvikle nye smartere, taktiske atomvåben, hvilket øger risikoen for, at de vil blive taget i brug. Under krigen mod Ukraine har Rusland ganske uansvarligt truet med at bruge atomvåben.

Præsident Trump har sagt, at han agter at gennemføre prøvesprængninger af atomvåben, og hans planer om at udvikle en Golden Dome, et rumbaseret, højteknologisk forsvarssystem, vil bidrage til et nyt kapløb i rummet.

Endelig indebærer NATO's strategi en mulig førstebrug af atomvåben, hvilket er det samme som at invitere til en forbrydelse mod menneskeheden.

Således øges risikoen for atomkrig, hvad enten det sker som et bevidst valg i en trængt situation eller som følge af en misforstået trussel. Organisationens Bulletin of the Atomic Scientists stillede 27. januar 2026 dommedagsuret på 85 sekunder før midnat, tættere end det nogensinde har været på katastrofen.

Kathryn Bigelow's film fra 2025, "A House of Dynamite" følger beslutningstagerne i Det Hvide Hus' Situation Room, STRATCOM, hvor man har 18 minutter til desperat at forstå, hvem der har affyret et atommissil mod Chicago, og hvordan man kan reagere på det.

Filmen viser ikke, hvad der sker, men giver et godt indblik i, hvilke fatale beslutninger der skal træffes på usikkert grundlag under maksimalt tidspres.

Det er klart, at atomvåben har en afskrækkende effekt. Tilhængere af atomvåben peger på, at atomvåben ikke er blevet brugt, siden USA's atombomber over Hiroshima og Nagasaki i august 1945. Tættest på atomkrig kom vi under Cuba-krisen i 1962, som dog blev afværget ved hjælp af kvalificeret diplomati.

Atomvåbenfrie zoner

I dagens sikkerhedspolitiske klima udgør atomvåbenfrie zoner et af de få optimistiske og velfungerende alternativer til at erhverve atomvåben.

Majoriteten af verdens lande – 115 af 193 – er medlemmer af en af de fem atomvåbenfrie zoner, der dækker 39 procent af verdens befolkning.

De omfatter Latinamerika, Afrika, Centralasien, Sydøstasien og det sydlige Stillehav. Landene binder sig til ikke at udvikle, producere, eje, transportere eller opbevare atomvåben. Også de nordiske lande burde oprette en atomvåbenfri zone.

Men tværtimod rejser der sig nu forslag fra politisk side om, at nordiske lande skulle erhverve atomvåben. Forslag, der dog advares mod fra forskere, der fremhæver, hvordan senest krigen i Ukraine har blotlagt atomvåbenenes

begrænsede relevans. Krigen afgøres ikke af nukleare trusler, men af droner, præcisionsvåben, elektronisk krigsførelse, logistik og industriel kapacitet.

En atomvåbenfri verden er desværre en utopi i dag, hvor de lande, der har atomvåben, ikke vil begrænse deres handlemuligheder og afstå verdens mægtigste våben. Men det er stadig vigtigt at forhindre yderligere spredning og kræve, at atommagterne vender tilbage til nedrustningssporet og etablerer aftaler og mekanismer, der kan reducere risikoen for, at atomvåben nogensinde bliver brugt.

5. Ukraine-krigen som krystallisationspunkt for den nye verdensorden

I den nuværende situation er det god realisme at tænke dansk sikkerhedspolitik i europæisk sammenhæng, herunder i Norden. Men hvilket Europa? Man kunne ønske sig, at Europa påtog sig en art stormagtsposition ved at gå i spidsen med bæredygtige svar på de globale udfordringer – klima, biodiversitet, ulighed – og ved at alliere sig med det globale syd.

Det er desværre ikke det, vi ser ske lige nu. I stedet lægger man op til at styrke europæisk enhed gennem oprustning og videreførelse af en vestlig dominanspolitik i et smuldrende samarbejde med USA. Begrundelsen ligger i truslen fra Rusland.

Der råder stor usikkerhed i vurderingen af denne trussel – men på kort sigt er den reel i form af overfaldet på Ukraine. Og det nuværende russiske regime har bundet sig op på en antivestlig og aggressiv kurs.

På den baggrund er det ikke sært, at Sverige, Finland og de baltiske lande fortsat ser NATO som deres sikkerhedsgaranti – især fordi USA's bidrag til alliancen er blevet tvivlsom. En nærliggende strategi kunne være at etablere et styrket nordisk-baltisk samarbejde indenfor NATO – med en klart defensiv profil.

Sagen er, at NATO også er en del af problemet, fordi alliancen og dens udvikling anses for en trussel i Rusland. Ved at definere Europa gennem oprustning og en kompromisløs linje over for Rusland kaster man sig ind i en magtkamp, som ikke kan vindes (atomtruslen går ikke væk, men bliver kun mere nærliggende).

Og man forsømmer samtidigt at udnytte sine egne styrkepositioner (økonomisk styrke, civilisatorisk og demokratisk erfaring og stabilitet) til at definere en selvstændig alternativ magtpol. Det er også tvivlsomt, om oprustningen mod Rusland faktisk er en vej til europæisk enhed. Eller om den snarere bereder vejen mod europæisk splittelse.

Det er muligt, at USA gerne overlader Europa til et eurasiske domæne med Rusland som storebror, men det svarer ingenlunde til de realistiske magtforhold. Rusland har atomvåbnet og en betydelig konventionel militær kapacitet, som dog ikke er på niveau med Europa. Atombevæbningen er reelt Ruslands eneste adkomst til stormagtsstatus. Men den er også relevant, og den besejrer man ikke med en nok så raffineret oprustning i Europa.

Europa skal leve med Rusland, men ikke i en eurasiske silo med Rusland som dominerende magt. Den aktuelle europæiske politik synes at drømme

om at besejre Rusland i Ukraine og derefter overlade resten af det gamle Sovjetområder til et russisk domineret domæne. Det er hverken muligt eller politisk forsvarligt. Man må tænke anderledes.

Ukraine-konflikten er en prototype på de typer af konflikter, der kan opstå i en multipolær verden, hvis nye (eller gamle) magtcentre søger at underordne sig mere eller mindre uvillige naboer. I den gamle orden skulle folkeretten beskytte landenes suverænitet. Men som vi ved fra problemerne med veto retten i FN's Sikkerhedsråd, har denne beskyttelse i realiteten været udfordret af andre magtforhold – som hensynet til supermagten USA eller alliancer med og støtte fra andre stærke stater.

Ruslands angreb på Ukraine er en klar tilsidesættelse af folkeretten. Og Vestens kritik af det forhold undergraves af Vestens egne brud på folkeretten, som vi kender dem fra en række USA-ledede operationer i nyere tid.

Efter Sovjetunionen

Men Ukraine-konflikten er også seneste kapitel i historien om Sovjetunionens opløsning. Sovjetunionen anerkendte Ukraines suverænitet på linje med de andre tidligere Sovjetrepublikker, men Rusland betragtede dem ikke desto mindre som en del af sin interessesfære og som geopolitisk bufferzone. De to stater er kommet til at repræsentere centrene i en udvikling, som man måske bedst kan betragte som to forskellige udgaver af en postsovjetsk moderniseringsproces.

Sovjetunionen var som udgangspunkt et ekstremt modsætningsfyldt land – på den ene side et samfund under modernisering, på den anden side et tilbagestående og fattigt land. Med tiden blev det kun endnu mere skævvredet og ekstremt uegalt udviklet, både geografisk og hvad angår sektorer. Holdt sammen med diktatorisk magt, uden nogen reel politisk offentlighed. Da Sovjetunionen gik i opløsning, blev Rusland begavet med atomvåbnene og alle modsætningerne intakt.

I første fase forsøgte man en ultraliberalistisk kurs, de fælles værdier blev tilegnet af en lille elite, oligarkerne. I 00'erne vaklede Rusland mellem demokratisering og totalitarisme, men omkring valget i 2010 vandt den nye totalitære elite omkring Putin over en vestrussisk protest-bevægelse.

Ukraine er knap så stort og knap så uegalt. Nogenlunde sammenligneligt med Rusland vest for Ural, og udviklingen i landet efter Sovjetunionen lignede Ruslands. Også i Ukraine legede man i en periode med ultraliberalisme – og et oligarki satte sig på værdierne. Men størstedelen af befolkningen ønskede at

være europæisk. Modsat Rusland vippede vægten mod mere modernisering og etablering af et mere eller mindre pluralistisk politisk system.

Med en tiltagende vestligt orienteret befolkning i vest og en for en stor del russisk og mere forarmet befolkning i øst, var Ukraine, både socioøkonomisk og kulturelt, et udtryk for de historiske spændingsforhold i den postsovjetiske moderniseringsproces. Men det er ekstremistiske nationalister, en nationalistisk (antirussisk) bevægelse på den ene side og en separatistisk russisk bevægelse i Østukraine, der har skærpet konfliktpotentialer.

Ved noget, der minder om et statskup – eller en revolution, der i høj grad blev opmuntret af USA og EU, viste den Europa-orienterede fløj sig i 2014-15 lige akkurat stærk nok til at påtvinge Østukraine en europæisk orientering. Russiske separatister var derefter med støtte fra Rusland i stand til at erklære de østukrainske provinser selvstændige.

Veje ud af krigen

Meget tyder på, at krigen i Ukraine kan vare lang tid endnu. I særdeleshed har Danmark – stærkt anført af statsminister Mette Frederiksen – insisteret på, at krigen kan vindes af Ukraine, og har på dette grundlag år efter år leveret en militær bistand til Ukraine med gradvist mere og mere potente våben.

Det store problem ved denne politik er, at den er baseret på illusionen om, at Ukraine kan vinde krigen og generobre det tabte territorium. Men det kommer ikke til at ske. Allerede i 2023 erklærede den øverstbefalende amerikanske general Mark Milley, at det var udelukket, at Ukraine kunne vinde krigen og smide russerne ud af de erobrede områder. Det ville kun kunne ske, hvis USA og Ukraines vestlige støtter ville engagere sig med soldater på jorden.

Vi har i NEJ til Oprustning – JA til Bæredygtig Sikkerhedspolitik ved flere lejligheder givet udtryk for et lignende synspunkt og har advaret regeringen mod at eskalere den militære indsats. I 2026 er det efterhånden blevet klart for de fleste, at den opfattelse, vi var med til at fremsætte, er den realistiske.

Alligevel har ingen europæiske regeringer forsøgt at presse på for forhandlinger, der i første omgang kunne føre til våbenhvile og dernæst forhåbentlig en fredsftale.

På kort sigt er våbenhvile og sikringen af Ukraines eksistens som selvstændig stat akut og det vigtigste punkt i en aftale. Mest opmærksomhed og de stærkeste følelser på begge sider knytter sig til territorie-spørgsmålet i det østlige Ukraine. Ethvert kompromis ligner en tilsidesættelse af folkeretten og belønning af aggressor. Det er vanskeligt, fordi det synes enkelt, tegnet op som et nulsums-

spil fra begge sider. Men det er ikke umuligt at se et kortsigtet kompromis, der undviger det spil. Man kan demilitarisere Donbass og placere de to regioner under international administration.

Det kan næppe undgås, at en våbenhvile kommer til at tage udgangspunkt i den frontlinje i det østlige Ukraine, der på det givne tidspunkt afspejler det militære styrkeforhold. Det er også at foretrække frem for en endelig fredsftale om en deling.

I den forbindelse har en række europæiske ledere talt om indsættelse af tropper fra villige europæiske lande til sikkerhed for, at Rusland ikke på et tidspunkt rykker videre frem.

Det forekommer ganske uacceptabelt for Rusland at tillade tropper fra NATO-lande i Ukraine, så det kommer næppe til at ske. Det ville være bedre, om Donbass blev et demilitariseret område under et FN-mandat i fx 15 år (sådan som det næsten var aftalt under de forhandlinger i Istanbul, som efter pres fra Vesten blev afbrudt i april 2022).

Man kunne forestille sig indsatsen af en FN-fredsbevarende styrke til at overvåge våbenhvilen, bemannet med soldater fra lande i det globale syd, som begge parter ville kunne acceptere.

En sådan styrke vil naturligvis ikke kunne stille noget op, hvis russerne for alvor ville forsøge at erobre mere territorium. Men dette ville i så fald udløse en global alarm, behandling i Sikkerhedsrådet og – uanset et muligt russisk veto – sanktioner i et helt andet omfang end i dag.

Situationen vil sandsynligvis forblive mudret. Men det er heller ikke kun dårligt. Her må man holde sig for øje, at Østukraine var omstridt og konfliktfyldt forud for krigen.

Der var og er brug for en langsom proces, der inddrager befolkningerne i civilsamfundene. Hvordan ellers sikre en afklaring og reel accept af områdets status og muliggøre en fredelig sameksistens?

Det vigtigste for en mere varig fred vil være anerkendelsen af Ukraine som en selvstændig stat, og en sikkerhed for landet. Europæiske nationer har erklæret sig villige til at stille sikkerhedsgarantier for Ukraine, hvad angår USA er det mere uklart.

Ukraine bliver næppe medlem af EU i en overskuelig fremtid, selvom der af geopolitiske grunde er et stærkt ønske herom. Det vil være vanskeligt for landet at leve op til adgangskravene, og selv om EU har afgivet positive signaler, er der udbredt modvilje.

Mange forudser, at det vil blive kostbart på EU-budgettet, og i europæisk landbrug frygter man for konkurrencen fra et omfattende og ganske effektivt

ukrainsk landbrug. Alligevel er det på tale, at EU kan tilbyde Ukraine gunstige handelsvilkår, herunder fritagelse for told og handelshindringer på en række landbrugsprodukter, som allerede er iværksat.

Hertil kommer en betydelig udviklingsbistand fra både EU og andre velstående europæiske lande, inklusive Storbritannien og Norge.

Og hvad med Rusland?

I debatten om krigen i Ukraine er der stort set ingen, der interesserer sig for, hvordan forholdet til Rusland skal være på længere sigt. Men også Rusland har legitime sikkerhedspolitiske interesser.

NATO's ekspansion i Østeuropa – og i 2008 løftet til Ukraine og Georgien om også at kunne blive medlemmer – har selvsagt givet bekymringer i Moskva. De er ikke blevet mindre af, at Finland og Sverige valgte at blive medlem af NATO.

Den udvikling lader sig ikke rulle tilbage. Men på længere sigt må der arbejdes for, at Rusland kan integreres i den europæiske sikkerhedsarkitektur, som der var bestræbelser på i nogle år efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991.

I Vesten holder man stort set fast i et blik, der anskuer Sovjetunionens sammenbrud som ren og skær koldkrigs-systemkonkurrence. ”De tabte, vi vandt.” Men hvis man i stedet anerkender udviklingen som skævvredne moderniseringsprocesser, vil man kunne se et klarere og mere tidssvarende billede.

Man vil kunne observere forskellige varianter, hvor autoritære strukturer og ny-kapitalistiske oligarkier etablerer sig og hindrer udviklingen af moderne samfund og demokratiske institutioner. I de fleste postsovjetiske stater foregår der en fortsat kamp mellem autokrater, oligarker og demokratiske strømninger.

I Ukraine er det lykkedes at etablere en mere demokratisk struktur trods en fortsat oligarkisk økonomi. Det samme gælder delvist Georgien. I andre stater er der en demokratisk opposition, der kæmper mod en stærk autoritær repression – ikke mindst i Rusland og Belarus.

Her har Europa en udfordring, som manifesterer sig tydeligst i Ukraine, Rusland og Belarus. Men den viser sig også andre steder i Østeuropa som nationalkonservatisme og i visse tilfælde som åbenhed overfor det nuværende russiske regime.

Selvom problemerne et stykke ad vejen er de samme – moderniseringens udfordringer – vil de blive grebet forskelligt an. Gennem integration i EU, som det er sket med andre østeuropæiske lande, og som også synes at være vejen for

Serbien og Albanien. Og gennem aktivt partnerskab med Ukraine, der kan tage afsæt i støtte til genopbygning og måske på sigt vil føre til medlemskab af EU.

Men hvad med resten af det postsovjetiske rum? På kort sigt må man erkende, at Rusland i dag har gang i en stærk oprustning og kontrolleres af et autoritært og stærkt anti-vestligt regime.

De hektiske politiske udmeldinger fra vestlige politikere om direkte angreb på Europa forekommer primært at være spin, møntet på at skaffe opbakning til den igangværende voldsomme europæisk oprustning og på at yde politisk støtte til den europæiske forsvarsindustri.

Vestens militære støtte til Ukraine, herunder ikke mindst Danmarks førerposition, involverer risici for at Rusland vil svare igen, og der er allerede nu formodninger om både cyberangreb og russiske droner i luften over Danmark.

Men erkendelsen af, at det russiske regime ser ud til at være stabilt, autoritært og formodentlig kommer ud af Ukraine-krigen med en vis gevinst, betyder, at man må tænke langsigtet.

Hvis ikke man vil se etablering af en autoritær eurasisk blok, der i bedste fald vender Europa ryggen, i værste vil søge at udvide sit domæne mod vest, må man søge at medvirke til fortsat modernisering, hvor der er grundlag for det.

Ikke ved at udstede NATO-medlemsskaber, men ved at bidrage til former for fredelig sameksistens, der kan blive til et samarbejde, der kan understøtte en demokratisering i Rusland.

Man kunne i forbindelse med en våbenhvile sende forsonlige signaler til Rusland, hæve embargoen på alle områder, bortset fra regime-sensitive sanktioner, og tilbyde samhandelsaftaler, som styrker moderniseringen og civilsamfundet i Rusland.

Hvis og når en våbenhvile måtte komme i stand, må også de europæiske civilsamfund genoptage forbindelserne til russerne. Det er det russiske regime, der er problemet, ikke den russiske befolkning.

Kulturelle og sportslige forbindelser må genoptages hurtigst muligt. Det skal igen være muligt at rejse frem og tilbage mellem Rusland og det øvrige Europa. Resterne af jerntæppet skal afmonteres så meget, det overhovedet kan lade sig gøre.

I sommeren 1989 drog mange tusind unge danskere under parolen 'Next Stop Sovjet' til Sovjetunionen for at mødes med almindelige russere, spille musik, opføre teater, demonstrere og diskutere sammen med dem. Få måneder senere faldt Berlinmuren, og halvandet år senere var jerntæppet en saga blot. I den fortælling ligger vigtig inspiration.

En europæisk åbning for samarbejde og samkvem med Rusland er formentlig den bedste måde at indvirke på magtforholdene i den eurasiske region og på Ruslands indre udvikling – langt bedre end en konventionel oprustning.

6. Den eskalerende europæiske oprustning og dansk forsvar

Ruslands angreb på Ukraine i februar 2022 gav anledning til en lynhurtig ændring i dansk forsvarspolitik. En folkeafstemning fik ophævet det danske forsvarsforbehold i EU, og der blev fyret op under ambitionen om at leve op til NATOs aftaler om forsvarsudgifter.

De europæiske medlemmer af NATO havde gennem en årrække været under pres fra USA for at leve op til målet om at bruge 2 procent af BNP på militæret, som blev vedtaget på et NATO-topmøde i Wales i 2014.

Men indtil Rusland rykkede ind i Ukraine gik det ret langsomt. Endnu i februar 2024 vurderede NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg at kun 18 af NATOs 31 medlemslande det år ville opfylde de 2 procent.

Efter Trump blev præsident i januar 2025, blev det amerikanske pres intensiveret. I juni 2025 besluttede NATO på et topmøde, at medlemmerne skal bruge 5 procent af BNP på forsvar, heraf 3,5 procent på militære udgifter og 1,5 procent på infrastruktur, cyberforsvar og beskyttelse mod hybride trusler.

Det nye mål skal senest være indfriet i 2035. Mange lande stemte kun for på grund af presset fra Trump, og Spanien tog formelt forbehold over for planerne.

Samtidig har Trump med gentagen kritik af NATO og de øvrige NATO-lande skabt usikkerhed om USA's vilje til at leve op til NATOs formål og i særdeleshed artikel 5 om at komme lande til undsætning, der bliver angrebet.

USA er i gang med at reducere sin militære tilstedeværelse i Europa, hvor der i mange år har været udstationeret omkring 100.000 amerikanske soldater. Dette sker som følge af et ønske, som også blev delt af præsident Biden, om især at konfrontere Kina også militært.

Usikkerheden om Trumps støtte har ført til, at de europæiske lande har besluttet yderligere at styrke deres eget militær. Med truslerne om at bruge militær magt mod Grønland er nødvendigheden af, at Europa i højere grad opnår 'strategisk autonomi' og dermed reducerer afhængigheden af USA, inklusive dets afskrækkende interkontinentale strategiske atomvåben blevet klar for alle.

I EU har den franske præsident Macron længe advokeret for en sådan udvikling som led i hans vision om et mere integreret fællesskab, tendentielt Europas Forenede Stater. Men flertallet i EU har ikke ønsket at gå den vej, og heller ikke at etablere fælles europæisk hær.

Det er der stadig ikke, men de seneste år har EU vedtaget forskellige former for samarbejde mellem medlemslandene – ikke mindst omkring anskaffelse af militært udstyr til glæde for europæisk våbenindustri (og løfter om fortsat indkøb af våben i USA for at please Trump).

I marts 2025 lancerede Ursula von der Leyen den langsigtede 'ReArm Europe' plan (senere efter kritik fra Spanien og Italien omdøbt til 'Readiness 2030'), der med op til 800 mia. euro skal styrke Europas militære kapaciteter som svar på geopolitiske udfordringer, herunder usikkerhed om USA's militære støtte.

Det europæiske forsvarssamarbejde er allerede i hastig udvikling. Mindst 12 mia. euro er afsat til forskellige støtteprogrammer for militærindustrien under EU's budget. Dertil kommer European Peace Facility, hvis 17 mia. euro, udover til Den Afrikanske Unions fredsfaciliteter, bruges til interventioner i andre lande, ikke mindst Afrika og Ukraine. Oveni er der vedtaget et låneprogram på ikke mindre end 150 mia. euro.

Medlemslandene opruster også. På nuværende tidspunkt er de samlede udgifter nået op på 381 mia. euro, heraf 130 mia. euro til investeringer. Det er 2,1 procent af BNP for alle lande taget under ét. Men EU vurderer, at landene bør bruge yderligere 500 mia. euro i tiåret fra 2027, hvor det nye budget starter.

Den europæiske militærindustri spiller en voksende rolle. Ikke mindre end 633.000 mennesker var beskæftiget der i 2024. Det er betydningsfulde industrier som BAE Systems (dog UK) og Airbus, selv om verdens fem største våbenproducenter er amerikanske. Hertil kommer mange nye innovative industrier, ikke mindst inden for dronesystemer.

Der findes forskellige militære samarbejder, men den meste aktivitet foregår i NATO-regi. Det er dog værd at bemærke, at det nordiske forsvarssamarbejde er intensiveret og blevet mere ambitiøst de senere år.

Men det er ikke kun NATO og EU, der opruster. I følge SIPRI anvendes nu på verdensplan 2.700 mia. dollars til oprustning. Hvis den nuværende oprustningsbonanza fortsætter, vil tallet i 2035 være 6.600 mia. dollars.

Rusland og Kina er i gang med en kraftig oprustning, og i lighed med USA investerer de milliarder i at forny og effektivisere deres atomvåben. Det sker bl.a. ved at udvikle såkaldt taktiske atomvåben, der er på størrelse med Hiroshima/Nagasaki-bomberne.

Med sådanne våben, der ikke umiddelbart udsletter hele verden, er der til gengæld større risiko for, at de bliver taget i brug. Den voldsomme oprustning indebærer alvorlige risici for, at den eskalerer ud af kontrol, eller for at fejltolkning af fjendens signaler utilsigtet kan udløse en atomkrig.

Er oprustningen nødvendig?

Men hvis vi fokuserer på Europa, er denne gigantiske oprustning da nødvendig for at afværge den potentielle trussel fra et aggressivt Rusland – sådan som politikere med den danske statsminister i spidsen argumenterer for? Nogle eksperter har givet udtryk for, at Rusland inden for de næste fem år vil have kapacitet til en krig mod Europa.

Forsvarets efterretningstjeneste vurderer, at dette måske ville være muligt, hvis Rusland kan gøre sig fri af krigen i Ukraine. Det ville kræve, at Europa ikke opruster yderligere (hvilket nu så faktisk sker), og såfremt USA ikke involverer sig. Intet kan udelukkes, men krigen i Ukraine har under alle omstændigheder tæret voldsomt på det russiske militær og vist Rusland et og andet om vanskeligheden ved en angrebskrig i udlandet.

Alene de europæiske NATO-landes militære udgifter er mange gange større end Ruslands, og medregnes USA er de mere end ti gange større. Styrkerne er langt bedre trænet og udrustet end de russiske, og NATO er klart overlegen i forhold til Rusland på alle konventionelle områder. Kun de russiske atomvåben kan matche de amerikanske (og britiske og franske).

Skulle Rusland lancere et konventionelt angreb på et NATO-land, risikerer man altså med stor sandsynlighed et fatalt nederlag. Det gælder også, hvis Rusland skulle angribe de baltiske lande, Estland, Letland og Litauen, der indtil 1991 var en del af Sovjetunionen.

Dæmoniseringen og den psykologiske mobilisering

Siden Trump fra 2025 gjorde det klart for enhver, at Ukraine-krigen for USA primært var en brik i et stormagtsspil, er der sat streg under småstaters sårbarhed. Med Trumps Grønlands-fremstød gælder det i særdeleshed Danmarks behov for at skærme sig mod USA.

Den store danske oprustning siden 2022 er for mange blevet anset som heroisk og som udfrielsen af en forsvarspolitisk frustration. Vi har været vidne til etableringen af en offentlig diskurs, der dog først og fremmest finder sted mellem de ledende politikere og mainstreammedierne.

Her defineres situationen som et wake-up call efter en sikkerhedspolitisk tornerosesøvn efter murens fald. Man taler om 'ankomsten af en ny virkelighed, som vi må forholde os til'.

Regeringen og alle ledende politikere gentager denne trylleformel om og om igen. Og så springer man fra dette udgangspunkt til konklusionen – at den nye situation uden forbehold kræver et militært svar.

”Hvorfor opruster vi så? Det gør vi, fordi vi skal være stærkere. Kun gennem styrke kan vi afskrække og forsvare os selv og vores demokrati.” (Statsministeren, pressemøde 25. februar 2025).

For at belægge den nye virkelighed med substans strækkes FE’s trusselvurdering fra februar, som i sig selv fremstår som bestillingsarbejde, til det yderste. Man taler som om en russisk aggression var en overhængende trussel – uden at medtage de nuancerede forudsætninger, som FE knytter til sin vurdering.

I stedet dramatiseres situationen med retoriske virkemidler, karakteristisk for populistisk krigsretorik.

Truslen omtales som et ikke nærmere defineret faktum i alle mulige sammenhænge. Men når den beskrives, sker det især i former, der vækker associationer til invasion og besættelse af Danmark, med forestillinger hentet fra den kolde krigs militærscenarier.

Det ville være mere tidssvarende at overveje behovet for at imødegå andre former for aggression end invasion og missilangreb. Hacking af digitale systemer, forstyrrelse af infrastruktur, ubevæbnede droner og overrevne søkabler kræver helt andre former for beredskab end traditionel militær oprustning.

Alligevel giver det ikke anledning til en revision af den militære strategi. I stedet bruges det til yderligere at fremmane frygt og en krisestemning, der igen begrundes militær oprustning.

Folk opfordres til at preppe – hvilket i sig selv er uskadeligt eller måske endda nyttigt, skulle hvis el- og vandforsyningen blive forstyrret. Men opfordringen fungerer snarere som et led i at piske stemningen op.

Ukraine-krigen er et centralt element i den psykologiske mobilisering. TV bringer rapporter fra angreb i Kyiv, og i DRs ”Krigens døgn” kommenteres slagmarken af uniformerede, militært sagkyndige med en elan, som var det mandagstrænerne, der kommenterer fodboldlandskampe.

Mest profileret er statsministeren, som alene i kraft af sit embede er indflydelsesrig. Mette Frederiksen har været en markant tilhænger af hjælpen til Ukraine, og hun har ikke vist nogen ”fodslæbende” eftertænkning, hvad angår våbenstøtte.

Hun har også udmærket sig med den mest proaktive og indtrængende argumentation for oprustning i det hele taget. Hun har placeret sig selv som ledende oprustningshøg i Danmark, og har i de seneste faser talt for en skærpet europæisk kurs mod Rusland og en europæisk oprustning.

Bortset fra, at denne oprustningsiver hviler på en yderst anstrengt tolkning af trusselsbilledet for Danmark, er der først og fremmest tale om et forsøg på

mental bearbejdning, som det sidste års tid er blevet udvidet med det pompøse, men reelt vage krav om ”åndelig oprustning”.

Etableringen af et fjendebillede

Det vigtigste retoriske virkemiddel er dæmonisering af modparten. Der er al mulig grund til fordømmelse af Ruslands faktiske handlinger. Men i oprustningsdiskursen taler man ikke kun om en fordømmelse af invasionen. Dæmoniseringen går især på fortolkningen af motiverne og formodninger om imperiale hensigter.

Det hjælpes på vej af, at Ruslands egen udlægning af sine krigsmål er flertydige og skiftende. Så er det beskyttelse af etniske russere mod chikane i Østukraine, så er det den politiske kontrol med Ukraines neutralitet, så er det slavisk-nationalistiske ønsker om at modstå Vestens invasive dominans mod øst.

Regimet har sandsynligvis været nødt til at revidere sine forventninger og har måske heller ikke helt afklaret, hvor langt ambitionerne rækker. Men den vestlige retorik negligerer, at Rusland tydeligvis føler sin sikkerhed truet, hvis Ukraine som medlem af NATO kunne opstille raketter i Ruslands umiddelbare nærhed.

Det ligner en spejling af USA’s Monroe-doktrin, som mest dramatisk blev demonstreret under Cubakrisen, men som nu i Trumps version er blevet USA’s strategiske kompas. I Danmark og Vesten udlægges Ruslands hensigter konsekvent som ’værst tænkelige!’ og mere konkret som et militært angreb på Europa inden for få år.

Dæmoniseringen fremmes ved at fremstille ”fjenden” som en entydig og til dels personaliseret størrelse. Man finder ikke nogen skelnen mellem nationen, dens leder eller det politiske regime, han præsiderer over.

”Rusland”, ”Putin” og det russiske regime omtales synonymt i en lang række psykologiserende formodninger om regimets hensigter, forhandlingsvilje og mulige fremtidige strategier.

Det endimensionale fjendebillede forhindrer os i at se nuancer og dynamikker i det russiske samfund, og dermed muligheden for en fremtidig fredelig sameksistens.

Det russiske regime er vitterligt både autoritært indadtil og aggressivt udadtil. Men dæmoniseringen frakender også det russiske regime elementær rationalitet bortset fra denne ene: at være magtkalkulerende.

I stedet lægger man sine tolkninger af regimets hensigter, forhandlingsvilje og mulige fremtidige strategier ind under et psykologiserende billede af en leder. Putin, der kun forstår den ene ting: militær styrke.

Statsministeren taler om konflikten nærmest som et skolegårds-slagsmål med ondskabsfulde store drenge, der skal have bank. Og fører sig samtidig højstemt frem som den statsråsonnable, der har lært lektien fra München 1938: Demokratiet overlevelse kræver, at diktatorer får fast modspil.

”Og vi gør os ikke nogen form for illusion, hvad angår Putin. Vi ved også som europæere, hvor galt det kan gå, hvis man vælger at lade sig besnakke af en tyrann, som der skete i München i 1938. Dengang accepterede Europa, at Tyskland annekterede dele af Tjekkosllovakiet. Og dengang valgte man at tro på Hitler, når han lovede, at han så ville respektere de nye grænser. Det gjorde han som bekendt ikke.” (Mette Frederiksen, pressemøde 19. februar 2025).

Etableringen af et fjendebillede kombineres med løftet om at sikre befolkningen. Og mere end det: I den politiske polarisering, som bliver resultatet, knyttes den rationelle og bevidste politiske argumentation sammen med følelsesmæssige og til dels ubevidste psykologiske processer.

Det sker gennem det, man i psykologien kalder ’splitting’, og i politik en ’os-mod-dem’-opdeling. Dermed er det ikke kun de følelser, der har med den politiske sag at gøre, men også andre angst- og usikkerhedsfølelser, der nu får et nyt og håndgribeligt hjemsted.

Vi lever i en tid med store forandringer, og mange befolkningsgrupper har grund til at være bekymrede over ’udviklingen’.

Ved at identificere sig med oprustningstanken inddrages man i et fællesskab om at nyde aggressive følelser overfor ’fjenden’. Samtidig indgår man i et loyalitetsforhold til den omsorgsfulde autoritet, der kan overtage og bære ansvaret for konflikten.

Ubevidste forsvarsreaktioner som disse, der projicerer det negative ud på andre, skabes ikke kun af populistisk politik.

I befolkningens almindelige sociale hverdagsliv genereres der hele tiden forsvarsreaktioner over den indre uro og kaos, der følger af hurtige forandringer, økonomiske og kulturelle forskelle og divergerende interesser.

Mest udpræget kender vi det fra den form for identitetspolitik, hvor flertydighed eller usikkerhed repareres ved, at man definerer sin egen identitet i modsætning til kulturelle, etniske, religiøse eller kønsmæssige stereotyper.

Brugen af fjendebilleder i sikkerhedspolitikken har samme psykiske funktion og knytter stærke følelser til samme slags stereotypiserende bevidsthed.

I konflikter mellem lande eller befolkningsgrupper må udfordringen til politisk lederskab være at nuancere stereotyperne til fordel for realistiske og nuancerede forståelser af virkeligheden. Men det er ikke det, der sker i Danmark for øjeblikket.

I stedet bliver vi kaldt til kamp på et grundlag, der er uklart og svulstigt, men som først og fremmest er defineret af billedet af en truende verden – med en ondskabsfuld, lille russisk kleptokrat i centrum.

Selv om der henvises til, at kampen gælder danske og europæiske værdier, bliver det, der definerer fællesskabet, det fælles fjendebillede.

Vi tilskyndes til at bringe orden i vores egen indre uro ved at definere vores identitet gennem dette fjendebillede, lørevet fra de daglige erfaringer, som ellers danner grundlaget for vores identitet.

Et tidssvarende dansk forsvar?

Den massive oprustningspropaganda, der for tiden drives af regeringen med ekko i de fleste medier, søger at skabe opbakning bag oprustningen. Ikke desto mindre mødes den med voksende modstand, og et flertal af befolkningen er begyndt at udtrykke forbehold for, at de øgede forsvarsudgifter kommer til at forringe velfærden og den offentlige service. Hvilket de uomtvisteligt gør.

Men den mentale oprustning har også den alvorlige og skræmmende bivirkning, at den blokerer for en saglig og nuanceret diskussion af, hvad dansk sikkerhedspolitik er og kan være.

Det danske militær, som man kalder Forsvaret, har i dette århundrede hovedsageligt været involveret i en række angrebskrige, anført af USA. Afghanistan, Irak og Libyen – alle med sørgelige resultater, store materielle og menneskelige tab og ikke mindst befolkninger, der efter krigenes afslutning er blevet efterladt med kaotiske forhold.

Derimod har man i Danmark forsømt at videreudvikle et tidssvarende territorialforsvar. Hvordan beskytter vi både befolkning og infrastruktur mod trusler, som er realistiske i fremtiden?

Ideelt set ville det være bedst, om man helt kunne undvære et militær. Et land som Costa Rica har gennem årtier klaret sig fint uden – og bedre end sine nabolande.

Men i den aktuelle europæiske situation kan der være god grund til at investere i et rent defensivt forsvar. Den massive oprustning, der er i gang for tiden, er til gengæld langt fra at være defensiv, og den har et omfang, som ligger langt over, hvad et rent defensivt forsvar ville kræve.

Umiddelbart efter Ruslands angreb på Ukraine indgik den socialdemokratiske regering en aftale med et stort flertal i Folketinget om et 'nationalt kompromis' om dansk sikkerhedspolitik. Det indebar et mål om et historisk løft af de militære udgifter til 2 procent af BNP.

I juni 2023 indgik man et forsvarsforlig, som afsatte 143 mia. kroner til at opfylde 2 procentmålet. Siden er der indgået en række yderligere aftaler om øgede militærudgifter.

Med udgangspunkt i Finansministeriets oversigt fra oktober 2025 om udgifterne til Forsvaret 2024- 2033 har vi foretaget et regnestykke, der – med forbehold for en vis usikkerhed i tallene – når frem til et beløb på 794 mia. kroner i den nævnte tiårs-periode. Eller i gennemsnit ca. 80 mia. kroner om året.

Det svarer til 2,7 procent af BNP i startåret 2024. Det er mange penge, og en stor del af dem kunne bruges bedre til andre formål. Ved NATO-topmødet i juni 2025 tilsluttede den danske regering sig målet om at nå op på 5 procent af BNP inden 2035.

Det betyder, at beløbene vil stige i de kommende år. I februar 2026 planlægger regeringen at øge udgifterne til de 'militære kerneopgaver', så man når NATO-målet på 3,5 procent af BNP allerede i 2030.

Men én ting er de svimlende beløb, noget andet hvad de rent faktisk bliver brugt til. Noget handler om etablering af et luftforsvar, andet investering i skibe, der kan overvåge situationen i danske og grønlandske farvande og atter andet modernisering af kaserner. Det kan der være god brug for.

Men der er også brugt og afsat yderligere store beløb til indkøb af amerikanske F-35 Joint Strike Fighterfly, som er et af de mest avancerede angrebsvåben, der findes. I 2023 leveredes de første af de 27 F-35 fly til en samlet pris på 16 mia. kroner, de sidste forventes leveret i 2026.

De kan selvfølgelig også bruges til forsvar, men hvis det havde været sigtet, kunne man have nøjedes med at indkøbe de langt billigere og mindre avancerede svenske Gripen jagerfly. I oktober 2025 blev det besluttet at indkøbe yderligere 16 F-35 fly til en pris, der forventes at blive på 29 mia. kroner.

I september 2025 annoncerede SMV-regeringen et 'paradigmeskift' i dansk forsvarspolitik i form af indkøb af langtrækkende missiler og droner. Præcis hvilke våben, der vil blive indkøbt, blev ikke afsløret, men det forlyder, at der kunne blive tale om Tomahawk krydsermissiler.

Tomahawk er et kraftigt missil, der kan affyres fra både skibe og fly, har en marchhastighed på 880 km i timen og en rækkevidde på 2500 km. Det kan bære et sprænghoved på 450 kg og kan armeres med atomvåben.

Et sådant våben vil fra Danmark kunne nå langt ind i Rusland. Den disposition kan kun ses som en eskalering af kaprustningen med Rusland, og den vil ikke bringe større sikkerhed, tværtimod.

Og selv om der er generel accept af behovet for at styrke forsvaret, tyder undersøgelser på, at netop opgradering med offensive våben møder stor skepsis i befolkningen.

Danske og europæiske indsatser

Et stort flertal i Folketinget vedtog i august 2025 den aftale om amerikanske baser på de tre jyske flyvestationer Skrydstrup, Karup og Aalborg, som udenrigsminister Lars Løkke Rasmussen havde underskrevet i Washington i december 2023.

Aftalen er uopsigelig i ti år og giver USA adgang til at oprette baser under amerikansk jurisdiktion og udstationere militært udstyr og personel.

En række folkelige organisationer, herunder NtO, iværksatte en kampagne mod aftalen. Da Trump havde truet med at annektere Grønland, voksede modstanden mod aftalen kraftigt i befolkningen, og en opinionsundersøgelse viste, at der var et flertal imod den. Alligevel blev den vedtaget.

I aftalen står udtrykkeligt, at danske myndigheder ikke har ret til at kontrollere, hvilke våben og andet militært udstyr, de amerikanske soldater medbringer. Da USA's militær aldrig oplyser, om de medbringer atomvåben, kan dette derfor ikke med sikkerhed udelukkes.

Baserne kan benyttes til de formål, USA ønsker. Det er klart, at Rusland vil se dem som en potentiel trussel – på linje med tilsvarende amerikanske baser i de andre nordiske lande. Og dermed er de også oplagte bombemål.

Præsident Trumps gentagne trusler om at ville annektere Kalaallit Nunaat/ Grønland har sat gang i en markant dansk-grønlandsk oprustning i Arktis. Hidtil har både Naalakkersuisut og den danske regering lagt vægt på så vidt muligt at bevare Arktis som et lavspændingsområde.

Men efter Ruslands angrebskrig på Ukraine og Trumps trusler har den danske regering i samarbejde med Naalakkersuisut og det færøske landsstyre i 2025 vedtaget samlede militære bevillinger til Arktis på 27,4 mia. kr. – til skibe, patruljefly, droner, en radarstation og et søkabel.

En nødvendig opgradering var planlagt, men omfanget er et forsøg på at imødekomme Trumps krav om oprustning. Og ironien er, at den militære tilstedeværelse er blevet til en markering imod Trumps vedvarende krav om at ville overtage Grønland.

At USA i dag er den eneste aktuelle trussel mod Grønland, gør det hele nærmest komisk. Den primære virkning er, at det vil bidrage til en kaprustning i Arktis, der går stik imod hensigten om et arktisk lavspændingsområde.

Den voldsomme militære oprustning øger ikke Danmarks og Europas sikkerhed. Hvad skulle Ruslands interesse være i at indlede krig mod et NATO-land og dermed risikere at komme i krig med hele NATO – inklusive eller minus USA?

Oprustningen med offensive kapaciteter som F-35 fly og langtrækkende missiler bidrager tværtimod til øget spænding i et våbenkapløb med Rusland. Man kan hævde, at denne oprustning har rent defensive og forebyggende hensigter. Men det, der planlægges, giver ikke Rusland nogen grund til at tro på det.

Den gensidige militære oprustning er for en stor del nutidens Maginot-linje, dvs. man investerer i et forsvarsværk, der var relevant i den forrige krig, eller i en krig, der aldrig vil blive ført.

Det er derimod sandsynligt, at et aggressivt russisk regime, som er usikker på Vestens hensigter, kan finde andre måder at provokere og genere europæiske lande.

Så længe Putin opfatter sig som i krig med Vesten og udsættes for vestlige sanktioner, kan han ty til cyber-angreb, droneoverflyvninger, grænseskærmydsler m.m.

Mens vores regering vil købe dyre raketter, der kan nå langt ind på russisk territorium, har Rusland allerede teknologisk mulighed for med angstskabende forstyrrelser af infrastruktur at gøre stor skade i europæiske samfund. Hvorfor er det ikke det, den europæiske indsats fokuserer på?

I Ukraine-krigen har vi set vi et skred fra skyttegravskrig og kampvognsslag til ”smart destruction” og fjernangreb, der primært er baseret på avanceret informationsteknologi.

Foruden økonomiske pressionsmidler vil fremtidens forsvar stå og falde med, om man er i stand til at besvare den hastige udvikling i militærteknologien: Forsvar mod forstyrrelse af infrastruktur, forsvar mod informations- og kommunikations-angreb, kapacitet til selektive modtræk.

Udvikling af et dansk territorialforsvar burde satse entydigt på disse mere tidssvarende udfordringer. Det handler om beredskab i mere traditionel forstand, men også om at gøre infrastrukturer og vigtige samfundsfunktioner robuste.

Det kræver, at man også løser det problem, at ikke blot forswarets F-35-fly, men også det meste af den digitale infrastruktur i forvaltning og institutioner i Danmark er afhængig af de store amerikanske teknologivirksomheder.

Udvikling af et ”smart” forsvar og dets samspil med civilt beredskab er en mere nødvendig og tidssvarende opgave, end den satsning på mental oprustning, vi for tiden ser udmøntet i forslagene om kvindelig værnepligt og militær træning i hjemmевærnet.

Måske er det panikken over Trumps og dermed USA’s utilregnelighed – kombineret med et aggressivt russisk regime, der har ført til, at man ser europæisk uafhængighed som et spørgsmål om militær oprustning.

Men uanset hensigten og begrundelserne er det først og fremmest den europæiske militærindustri, der nyder godt af den. Og det er næppe uden betydning, at der er og har været en særdeles kraftig lobbyindsats fra denne industri.

Tanken om en europæisk militærindustri og europæiske arbejdspladser har klart gjort det nemmere for europæiske ledere at sige ja til oprustningen.

Paradoksalt nok kan oprustningspolitikken blive hjulpet på gлед af de politiske udfordringer, Europa står over for. Den såkaldte Draghi-rapport, som hævder, at europæisk industris konkurrenceevne er forringet pga. stort teknologisk efterslæb, har givetvis forledt politiske ledere til at satse på militærindustriens evne til teknologisk innovation.

Tænk hvis man i stedet anlagde en tilsvarende betragtning på udviklingen af teknologi til infrastruktur, virksomheder, arbejdspladser og institutioner, der kunne imødegå klima- og ulighedskrisen og derigennem sikre den grønne omstilling.

7. Afrika og den rådende globale uorden

I tiden fra 1990 og godt 25 år frem var vi vidne til et fald i den ekstreme fattigdom verden over. Det gik fremad mange steder, hvor især væksten i Kina gjorde sit. Men sådan er det ikke længere. Og fattigdommen koncentrerer sig især på ét kontinent.

Afrika syd for Sahara rummer omkring 16 procent af verdens befolkning, men 67 procent af verdens ekstremt fattige, dvs. mennesker med en indkomst på mindre end 2,15 dollars pr. dag. Globalt befinder knap 700 millioner mennesker sig under denne grænse.

Samtidig er verden præget af alarmerende voksende økonomisk og social ulighed. 90 procent af verdens befolkning lever i dag i lande med høj ulighed, dvs. med en gini-koefficient over 40 (hvis alle i et samfund har samme indkomst, er gini-koefficienten 0. Jo større forskelle i indkomst, jo større koefficient).

På globalt plan må en fjerdedel af verdens befolkning, dvs. 2,3 milliarder mennesker, hver dag undvære mindst et måltid. Det er 335 millioner flere end i 2019, altså for bare seks år siden.

I 2024 lider 307 millioner mennesker af underernæring alene i Afrika. Man forventer, at henved 60 procent af alle kronisk underernærede i 2030 vil være afrikanere.

Næsten halvdelen af de mest ulige lande i verden er afrikanske. Samtidig har regeringerne dér meget lidt fokus på at bekæmpe uligheden. Skønt visse områder i Afrika har rigeligt med vand og enorme dyrkbare landområder, er ressourcerne ulige fordelt, og kontinentet er nettoimportør af fødevarer.

Afrika er i særlig grad udsat for både ulighed, klimaødelæggelse og (post)kolonial udnyttelse. Som sådan udgør kontinentet en central scene i den nye verdensorden – og dermed for både lokale, regionale og internationale magtinteresser.

De fleste er de fattigste

I Afrika sidder de fire rigeste mænd på værdier, der svarer til mere end det, halvdelen af kontinentets indbyggere, dvs. 750 millioner mennesker råder over tilsammen.

Siden 2020 er indtjeningen vokset fem gange hurtigere for den rigeste procent af de afrikanske befolkninger end for den fattigste halvdel, der ejer mindre end

1 procent. De afrikanske milliardærer udgør 0,02 procent af befolkningerne, men ejer næsten 20 procent af velstanden.

Det er også i Afrika, vi finder verdens højeste økonomiske ulighed mellem kønnene. Afrikanske mænd råder i gennemsnit over tre gange så meget værdi, som kontinentets kvinder gør. Samtidig med, at befolkningerne bliver ved at vokse, i mange lande fordobles de på mindre end 30 år.

Vi ved, at især uddannelse af piger betyder færre børneægteskaber, lavere fødselstal og større respekt for kvinder. Men millioner af afrikanske børn gennemfører stadig end ikke en grundskoleuddannelse, og det står værst til for pigerne.

Det billede er så meget mere bekymrende, som det viser sig, at chancen for at opleve nedgang i demokrati og risikoen for at vælge en autoritær og normnedbrydende regeringsleder er syv gange større i lande med høj ulighed end i mere lige lande.

Samtidig er Afrika ramt af stadigt flere konflikter, nogle med fattigdom, ulighed og sociale spændinger som baggrund, mens andre kan føres tilbage til kampe, affødt af klimaets ødelæggelser af det, befolkningerne skal leve af – naturens ressourcer, muligheden for at dyrke og høste de livsnødvendige afgrøder, adgangen til vand.

I Afrika raser for øjeblikket 28 konflikter og krige. Mens 32 millioner mennesker er fordrevne og på flugt.

I Afrika betaler befolkningerne for vores vækst

Tørke og oversvømmelser, voldsomme storme og temperaturstigninger, for meget varme eller for store regnmængder på tidspunkter, der bryder med kendte mønstre for regn- og tørtid. Det er hverdagen for befolkningerne i de samme afrikanske lande, som har bidraget allermindst til den globale udledning af drivhusgasser. Kun 3,7 procent af verdens CO2 udledninger stammer fra Afrika.

I 2050 forventer Verdensbanken 216 millioner klimaflygtninge, hvoraf alene 105 millioner vil komme fra Afrika. 80 procent af dem vil være kvinder. Så det er de afrikanske befolkningers muligheder for overlevelse, der står på spil.

De fleste klimafordrivelsers vil kunne forhindres, men det kræver øjeblikkelig handling og drastisk reduktion af CO2-udledningerne på globalt plan. Og det er ikke det, der sker.

Kontinentet rummer omkring 30 procent af verdens mineraler, 40 procent af alt guld, 90 procent af alt krom og platin samt verdens største reserver af kobolt,

diamanter og uran. 8 procent af al naturgas og 12 procent af oliereserverne i verden befinder sig i Afrika.

Alligevel stammer kun omkring en tredjedel af landenes velstand herfra. De sidste par år er stadigt flere lande begyndt at indføre forbud og kvoter på eksport af uforarbejdede mineraler.

Der ligger en ulyksalig, men uomtvistelig historisk ironi i, at Afrika årligt mister omkring 195 mia. dollars pga. både ret- og uretmæssige finansielle overførsler, ulovlig minedrift, tømmerhandel og handel med vilde dyr, ureguleret fiskeri og miljømæssige tab og ødelæggelser.

De afrikanske lande og deres befolkninger betaler i praksis regningen for den vækst og det overbrug af ikke mindst fossile brændstoffer, som finder sted i det globale nord – dvs. særligt i Nordamerika, Europa og Kina.

74 procent af de 608 millioner mennesker, der i dag bliver udsat for det, man kalder risikable varmedage bor i Afrika.

Ekstremt vejr, tørke, oversvømmelser, usikre nedbørsperioder og ødelagte økosystemer er vilkårene for 53 millioner indbyggere i Sudan, et af verdens mindst udviklede lande. Her raser på snart tredje år en brutal borgerkrig, som i vid udstrækning skyldes kampen om naturressourcer som guld, olie, gas og kobolt.

Krigen holdes i gang ikke mindst af ulovlig handel med bl.a. Egypten, De Forenede Arabiske Emirater, Kina, Saudi Arabien og Italien. I februar 2026 er status på krigen 400.000 dræbte og henved 30 millioner mennesker, der er afhængige af humanitær hjælp.

Kravene fra Afrika

Hvor de afrikanske lande tidligere forholdt sig defensivt og primært markerede sig i regi af G77 koalitionen af udviklingslande i FN, lyder der nu nye toner. Fra Afrika rejses stærke krav om økonomisk kompensation for de klimaødelæggelser, som kontinentet ikke selv har nævneværdigt ansvar for, men hvis befolkninger rammes hårdt.

På klimatopmødet COP 30 i november 2025 i Brasilien pressede de afrikanske lande på for at få øget støtten til godt 50 milliarder dollars årligt – mod de under 13 milliarder dollars, de aktuelt modtager. Det endte med en kun vag aftale om en opfordring til at tredoble det globale niveau til finansiering af klimatilpasning.

Den grønne omstilling koster penge, og det kræver investeringer at gå fra fossile til bæredygtige energikilder. I dag går kun 2 procent af investeringerne i grøn

energi til henholdsvis Sydøstasien, Mellemøsten og Afrika. På COP 30 lykkedes det at etablere en ny finansieringsmekanisme, Adaptation Finance Window for Africa (AFWA), der skal mobilisere private investeringer i naturbaserede løsninger, vand og energi i Afrika.

COP 30 demonstrerede, at EU står globalt mere isoleret end tidligere. EU kæmpede forgæves for at få krav om udfasning af fossile brændstoffer med i slutteksten. Mange lande i syd, som tidligere har været på linje med EU, er det ikke mere.

Ganske vist bakker 80 lande fra EU, Afrika, Asien, Latinamerika og Stillehavsområdet op om en køreplan for fossil udfasning. Men Rusland er imod, og Indien og flere andre lande mener, at rige lande skal gå forrest, og at en for hurtig fossil udfasning vil skade deres økonomiske udvikling.

Samme måned fandt to andre store internationale møder sted. Verdens ledende økonomier i G20 holdt møde i Sydafrika. Det var første gang G20 mødtes på det afrikanske kontinent, og det skete uden USA's deltagelse. Umiddelbart efter var der topmøde mellem Den Afrikanske Union (AU) og EU i Angola for at markere 25 års tæt samarbejde og sætte kursen for det fremtidige samarbejde.

G20 mødet vakte stor opmærksomhed, især i Afrika, men også derudover. Trods USA's boykot vedtog landene en omfattende deklARATION, der blandt andet fokuserer på klimakrisen og behovet for at sætte ind overfor de stadigt hyppigere og værre naturkatastrofer. Deklarationen omtaler også den alarmerende gældskrise, som især er et afrikansk problem, og hyldede i øvrigt multilateralismen.

Mødet gav fokus til Afrika. AU er nu, ligesom EU, selvstændigt medlem af G20. Derfor fik mødet også massiv mediedækning.

Helt symbolsk fik topmødet mellem AU og EU derimod næsten kun opmærksomhed, fordi en række af de europæiske ledere i et videolink til Europa brugte tid på at diskutere et nyt muligt fredsudspil for Ukraine. Selv ved et afrikansk-europæisk topmøde i Afrika sugede den europæiske krig og krise energi ud af mødet.

AU-EU-topmødet vedtog en omfattende fælles deklARATION om klima, energi, gæld, kritiske mineraler mm., der også understregede et stærkt og kontinuerligt samarbejde mellem EU og Afrika.

Mødet vakte meget lidt opmærksomhed uden for Angola. I europæiske medier blev det knapt nok omtalt. COP 30 gjorde det klart, at verden står et nyt sted, og de to topmøder i Afrika bekræftede det.

Samarbejde til flere sider

Afrikanske ledere understreger, at Afrika er åbent for samarbejde til alle sider, og den ændrede geopolitiske orden giver nye muligheder.

Afrikanske regeringer støtter ikke automatisk EU eller Europa, hverken når det gælder Ukraine eller klimatopmøder. Men Europa og EU spiller stadig en vis international rolle. Europa er det suverænt største eksportmarked for afrikanske varer. Karakteristisk nok vakte det særlige AU-EU Business Forum, der blev afholdt i tilknytning til topmødet i Luanda, næsten større interesse end selve topmødet.

På det seneste Africa Climate Summit september 2025 i Addis Ababa lød en klar besked fra de afrikanske ledere om, at de er utilfredse med Vestens pauvre bidrag til klimainvestering i Afrika, at Vesten bruger pengene på oprustning. Som modsvar satser de afrikanske ledere på det private initiativ.

Nu kan et bæredygtigt samfund ikke bare basere sin udvikling på markedsstyret erhvervsliv og produktion. Ikke desto mindre inviterer de afrikanske ledere udenlandske investorer ind til en ny form for kolonisering, en ny kamp om Afrika, som allerede er i gang geopolitisk med USA, Kina, Indien, Rusland, Tyrkiet, lande i Mellemøsten og EU som interessenter.

Privat kapital skal forrentes, og man investerer derfor gerne i fx CO2-kreditter og store vand- og vindprojekter, som dog sjældent kommer den udsatte befolkning til gode. Absurd som det er, er det fx kun 4 procent af den globale solcelleproduktion, der sker i Afrika. Trods ønsket om mere klimainvestering er olie- og gasudvinding heller ikke taget ud af ligningen.

Ny afrikansk selvtillid

Der er et særligt fokus på Kina, når man i Afrika taler om nye partnere og samarbejds muligheder, men også i Indien og Rusland, i Tyrkiet og i en række Mellemøstlande er der interesse for Afrika. Mange afrikanske ledere er i dag mere ombejlede end tidligere.

Mens Vesten står svagere. For nylig har den amerikanske kongres sikret ekstra 20 mia. dollars til sundhedsbistand, men ellers har USA med de factone dlæggelsen af USAID droppet en stor del af sin økonomiske bistand til Afrika.

Samtidig er den såkaldte AGOA-aftale, der gav mange af Afrikas eksportprodukter fri adgang til det amerikanske marked, udløbet. Aftalen er fornyligt forlænget af Senatet, men der er stadig stor usikkerhed om,

hvilke lande, herunder især Sydafrika, præsident Trump vil acceptere som kvalificerede.

USA har forstærket FN's krise dramatisk via nedskæringer og udmeldelser af hele 31 FN-organisationer, herunder UNESCO og Verdenssundhedsorganisationen WHO. Ikke mindst sundhedsindsatser og nødhjælp i Afrika rammes hårdt af de amerikanske nedlukninger. Udsigten til 9,4 millioner flere døde, inklusive 2,5 millioner børn de næste fire år er i følge The Lancet et konservativt skøn.

Man kan ikke længere regne med USA, heller ikke i Afrika, og FN's indsatser vil i fremtiden være færre og mindre. Samtidig er der ingen tro på, at Europa vil udfylde det hul, som USA har skabt. Internationale deklARATIONER om øget samarbejde og fred og fremgang kan ikke skjule, at de europæiske økonomier er pressede.

Lande som Frankrig og Italien (og Storbritannien udenfor EU) øger ikke internationale indsatser for at kompensere for amerikanske nedskæringer. De skærer tværtimod selv voldsomt, blandt andet og især for at finansiere den europæiske oprustning (og støtten til Ukraine), der i mange lande er blevet det altoverskyggende fokus.

Europa kompenserer heller ikke FN for de nedskårne eller udeblevne amerikanske bidrag. Den svindende hjælp lægger et nyt pres på de afrikanske regeringer. Hvem og hvad skal tage sig af de basale opgaver inden for sundhed, uddannelse og sociale sikkerhedsnet? Opgaver, som allerede forsømmes og som får afrikanerne på gaden overalt på kontinentet.

I Den Afrikanske Union er man opmærksom på EU's betydning som Afrikas største eksportmarked, hvor langt de fleste afrikanske varer har fri adgang. EU er størst med langsigtede investeringer i Afrika, ikke mindst på markedet for vitale råstoffer.

EU's bistand til Afrika er stadig betydelig, både til enkeltlande og til AU som institution, hvis drift EU bidrager stort til, herunder unionens indsatser for fred og mægling på det konflikthærgede kontinent. I modsætning til USA's er EU's støtte mere forudsigelig og stabil.

Det står der en vis respekt om i Afrika, og det præger samarbejdet. Men samtidig er der mere uofficielt kritik af EU's dobbelte standarder, i og med at EU og dets medlemslande reagerer anderledes stærkt på Ruslands aggression i Ukraine end på Israels fremfærd på Vestbredden og mulige folkemord og næsten-udslettelse af Gaza.

Økonomiske initiativer

Der er klare ønsker om initiativer, der kan mindske Afrikas gældsproblem. Og der er kritik af langsommelighed og manglende eller forsinket implementering af konkrete EU-indsatser. Kritikken handler ikke mindst om den lovede, men aldrig fuldt ud ankomne finansielle bistand til bekæmpelse af klimaændringer og til klimatilpasning. Og om EU's voksende bestræbelser på at benytte bistand til at "beskytte" Europa mod uønsket migration.

Hvad angår den traditionelle udviklingsbistand, lyder der kolonikritiske toner, og der er i både civilsamfundet og på regeringsniveau i Afrika en erkendelse af, at bistandens store dage er forbi – eller i hvert fald, at det ikke er på det område, man skal forvente nye løsninger. Derimod er der et nyt og stærkt fokus på et mere ligeværdigt politisk-økonomisk samarbejde og på private investeringer som centralt element.

EU's Global Gateway-program er et sådant investeringsprogram, der søger at konkurrere med Kinas silkevejsprojekt Belt and Road Initiative om blandt andet store infrastrukturprojekter. Global Gateway har fokus på det økonomiske udbytte, men åbner også op for, at de private investeringer skal understøttes med offentlige midler til social udvikling, blandt andet fra udviklingsbankerne.

Trods massive gældsproblemer og mange elendige nationale økonomier opviser Afrika en ny selvtillid. Problemerne vokser, fordi kontinentet er fattigt og voldsomt hærget af konflikter, samtidig med at klimaændringerne ødelægger livet og mulighederne for stadigt flere. Men samtidig spores der politisk en vis tilfredshed med, at de gamle kolonimagters rolle reduceres.

Tiltagende kolonikritik

Militærkup i Vestafrika har således, i hvert fald i den indledende fase, fået folkelig støtte, fordi de af mange ses som en del af et opgør med den gamle kolonimagt Frankrig, der længe bevarede dominerende indflydelse i regionen.

Flere afrikanske regeringer er samtidig under pres ikke mindst fra deres unge befolkninger, som griber til stadigt mere højlydte protester og aktioner. Fra Rabat i Marokko til Lagos, Nairobi, Kampala, Dar es Salaam, Maputo og Antananarivo på Madagaskar går de unge på gaden og reagerer mod stigende ulighed og manglende muligheder – og det både hvad angår uddannelse, sundhed, boliger og job.

Og de protesterer ikke mindst mod udbredt korruption og repression, aldrende magteliter og regeringer, der ikke griber ind over for oversvømmelser og klimaødelæggelser.

De unge demonstrerer i dag ikke bare mod en enkelt ny afgift, men mod hele det politisk-økonomiske system. I det stykke deler de afrikanske unge kampe med unge fra både Lima i Peru og Katmandu i Nepal.

På trods af stigende modstand mod koloniale levn, er de afrikanske institutioner på godt og ondt modelleret efter europæiske, og der er mange ligheder og forbindelser mellem de to kontinenter.

De afrikanske ledere ønsker, at EU skal spille en ny rolle, og man så gerne EU fremme en reformproces, der giver Afrika mere indflydelse i FN-organisationer og andre internationale sammenslutninger. Er den politiske vilje til stede, vil Danmark og EU kunne gøre en forskel her. Ikke mindst, hvis det nye samarbejde bliver lige så ligeværdigt som den politiske topmøderetorik indikerer.

G20-topmødet blev boykottet af USA og af præsident Trump, der hetzer voldsomt mod Sydafrika. EU-landene Tyskland, Frankrig og Italien er medlemmer af G20, og det samme er Storbritannien. De var alle med på det seneste G20-møde og dermed også med til at understrege Sydafrikas og hele det afrikanske kontinents nye rolle.

Mødedeklarationen understregede behovet for respekt for den internationale retsorden og folkeret og prøvede i den forstand at fastholde en tro på en multilateral verdensorden.

Men når USA trækker sig, og FN og FN's underorganisationer svækkes voldsomt, alt imens europæiske toppolitikere har travlt med Europas egen krig i en sådan grad, at det præger et topmøde i Angola, er det samtidig et vidnesbyrd om den internationale verdensordens forvandling.

Balancering mellem stormagterne og militær opbygning

Under den kolde krig var næsten alle lande i Afrika enten prosovjetiske eller prosovjetiske, men allerede før murens fald var disse orienteringer under opløsning.

I de senere år har flere lande løst eller så godt som afbrudt den vestlige tilknytning. Det gælder ikke mindst de frankofone Sahel-lande, der ikke var tilfredse med assistancen til bekæmpelse af Al Qaeda eller ISIS-sympatiserende oprørsbevægelser. I den anledning gjorde de op med den franske og amerikanske militære tilstedeværelse.

Til gengæld genoplivede man i Mali og Burkina Faso tilknytningen til Rusland, der også, sammen med De Forenede Arabiske Emirater, støtter oprørsbevægelser i Sudan og Libyen.

Ikke desto mindre er kontinentet scene for intensiveret konkurrence mellem USA, EU, Kina og Rusland. Mens både USA, Rusland og Kina leverer våben til en række lande, centrerer kapløbet sig i dag ikke mindst om at sikre strategisk adgang til naturressourcer, havne og teknologisk infrastruktur.

Samtidig bliver sikkerhedsbilledet i Afrika stadigt mere komplekst, med et synligt skifte fra direkte interventioner til indirekte støtte, træning og strategiske, våbenbaserede partnerskaber. Israel har fx for nylig anerkendt Somaliland, bl.a. med sigte på samarbejde om militær infrastruktur.

En afrikansk militærindustri er under hastig udvikling med Algeriet, Etiopien, Nigeria og Sydafrika som de største producenter. Nigeria udmærker sig ved produktion af moderne højteknologiske våben og droner.

I følge SIPRI er de samlede militærudgifter i Afrika vokset med 22 procent siden 2015, fra 2023 med 3,2 procent til i alt 52,1 mia. dollars i 2024. Heraf står Nordafrika for 8,8 procent af den nye stigning til 30,2 mia. dollars, mens landene syd for Sahara i samme periode har et lille fald i militærudgifterne på 3,2 procent og samlet bruger 21,9 mia. dollars. Faldet skyldes bl.a. Sydafrika, som har valgt at prioritere økonomisk og social udvikling.

I mange lande er der uvilje mod at engagere sig i stormagtskonflikterne, og et betragteligt antal lande har afholdt sig fra at tage parti i Ukraine-krigen. Denne neutralitetsstrategi gælder også for økonomisk samarbejde. Fx er både USA, Kina og EU involveret i finansieringen af den store Lobito transportkorridor fra Angola til DR Congo med udvidelse til Zambia.

Det globale syd og den nye verdensorden

Kina taler i internationale forsamlinger om solidaritet, fred og samarbejde, og har i en årrække været den nye spiller i Afrika med et enormt aftryk i en stor del af kontinentets lande. Indien spiller også en voksende rolle, og det samme gør – om end i mindre omfang – Tyrkiet, Rusland og flere arabiske lande.

Kina kritiseres for via store og uigennemskuelige lån at have været med til at øge Afrikas gældsproblemer. Men det ændrer ikke på, at de afrikanske lande ser på Kina som et land, der leverer, og som gradvist får en stadig større global rolle.

I FN's Sikkerhedsråd er Kina eksempelvis begyndt at svare positivt på forslag om at reducere sikkerhedsrisici fra klimaforandringerne, når kravene kommer fra afrikanske lande.

Den indflydelse, det giver Kina, øges også af samarbejdet i BRIKS, der siden det første møde i 2009 er vokset til 11 medlemmer, herunder tre afrikanske: Egypten, Etiopien og Sydafrika.

BRIKS er et løst samarbejde mellem umage parter, herunder verdens to største lande Kina og Indien, men det har som sin opgave at koordinere synspunkter for lande i det globale syd. Det har etableret en alternativ international talerstol og udbredt lobbyvirksomhed.

Den fælles interesse er blandt andet at reformere det internationale system, så det i langt højere grad afspejler dagens virkelighed og ikke situationen efter Anden Verdenskrig. Dengang FN og de internationale finansielle organisationer blev skabt på en måde, der gav Vesten særlig indflydelse.

Denne dagsorden fremmes af, at USA lige nu tilsidesætter internationale aftaler og regler. Tegnene på, at den gamle orden for alvor er ved at bryde sammen, fremmer bestræbelserne fra syd på at skabe en ny og anderledes orden baseret på andre værdier og magtforhold.

Europas selvoptagethed og politiske og økonomiske svækkelse som følge af oprustning og Ukraine-krig er i den sammenhæng medvirkende til at fremme ønsket om en sådan ny og anderledes verdensorden.

En ændret verdensorden er en nødvendighed. Den vestlige dominans i den nuværende orden og i de internationale finansieringsstrukturer er ude af trit med den nye økonomiske og politiske virkelighed i verden. Derfor skal der ske ændringer.

Uden en langt mere aktiv europæisk indsats svækkes EU's og Europas muligheder for at påvirke processen. Det gælder i Afrika, som i andre dele af det globale syd, og det gælder i det globale nord.

Perspektivet er, at Europa mister yderligere indflydelse, samt at vestligt inspirerede universelle værdier, som menneskerettigheder, demokrati og ytrings- og pressefrihed, kommer til at stå endnu svagere.

Afrika og dets befolkninger er ofre for klimaødelæggelser, ulighed, fattigdom og (post)kolonial udnyttelse og dermed et centralt eksempel på den rådende globale uorden. Samtidig udgør de ryggraden i et globalt syd, der stiller krav om radikale forandringer i magtspillet om hvem, der får adgang til verdens ressourcer, og hvordan de skal anvendes.

De nuværende opbrud rummer hidtil usete muligheder. Også i Danmark må vi tage bestik af Afrika som central scene i den nye, multipolære verdensorden.

Nye alliancer, nye veje

Vi må spørge, hvilke muligheder et Europa – forudsat, at vi tager kampen for økonomisk og social lighed, grøn omstilling, demokrati og menneskerettigheder alvorligt – kan have som alliancepartner der.

Én vigtig vej er arbejdet for en gradvis og internationalt koordineret nedrustning, der – udover at bidrage til deeskalering og afværgelse af yderligere krig – kan etablere tilstrækkelige midler til kampen mod fattigdom, ulighed og den klima- og biodiversitetskatastrofe, som allerede nu rammer store dele af Afrika.

At gøre noget ved den gældsbyrde, der tynger mange afrikanske lande ville også hjælpe her. Og man kunne begynde at betale tilbage ved at levere de nødvendige milliarder, som Danmark og andre rige lande har lovet til finansiering af sikring mod klimaforandringerne, men endnu langt fra har ydet.

Det ville betyde sikring af vådområder og skovarealer og hele økosystemer. Og det kunne beskytte millioner af småbønder, hvoraf mange har lokalt afprøvede og pålidelige løsninger til at modstå aktuelle og fremtidige ødelæggelser.

En anden vej er støtte til de kræfter, der kæmper for en grundlæggende omfordeling af ressourcerne. Fx ved at styrke offentlige tilbud om uddannelse til Afrikas nye generationer og unge befolkning. Uddannelse, som er med til at sikre en mere inkluderende og bæredygtig udvikling, hvor også fattige unge kan få en chance for at blive en aktiv og positiv del af samfundet. Det skal ske på de afrikanske samfunds vilkår og vil variere fra land til land.

Danmarks og Europas egen udvikling er endnu langt fra bæredygtig, derfor har vi ikke meget at lade andre høre. Men bæredygtighed er en nødvendighed og en fælles udfordring. Og de afrikanske befolkninger har krav på meget mere bæredygtighed.

Det er af betydning for hele verden, ligesom vores klimaødelæggende livsform lige nu er af fatal betydning for Afrika. Her kan vi forene solidaritet og egoisme.

Som et af verdens rigeste og mest udviklede lande har Danmark en forpligtelse til at støtte økonomisk, social og bæredygtig udvikling i Afrika.

Der findes næppe andre veje end gennem egentligt ligeværdige partnerskaber med både regeringsledere, repræsentanter for de unge og for de kolonikritiske kræfter i civilsamfundet, som kæmper for økonomisk og social lighed, bevarelse af biodiversiteten, klimaretfærdighed og konfliktløsning og -forebyggelse.

På den måde kan vi bidrage til realiseringen af den nye vision for sikkerhed, forankret i FN's charter, som FN's undergeneralsekretær og højkommisær for nedrustningsspørgsmål Izumi Nakamitsu fremsatte for nylig:

”En vision, der sikrer folk, ikke bare grænser, som prioriterer institutioner, ligeværd og planetær bæredygtighed. At omdirigere de globale prioriteter er ikke et valg, det er en betingelse for menneskehedens overlevelse.”

Bidragydere

Knud Vilby

Journalist, fhv. chefredaktør, Information, forfatter og foredragsholder, formand, Mellemfølgelig Samvirke, Dansk forfatterforening, IWGIA og Socialpolitisk Forening

Susanne Possing

Sociolog, udviklingsforsker. Aktionsforsker ved DIIS og CDRN, Kampala, gæstelærer ved Center for Afrikastudier, Københavns Universitet, forfatter og foredragsholder

Henning Salling Olesen

Dr. h.c., professor emeritus, Roskilde Universitetscenter, uddannelsesforsker, tidligere prorektor og konstitueret rektor ved RUC, gæsteprofessor i Shanghai, æresdoktor ved Tampere Universitet

Steen Folke

Kulturgeograf, udviklingsforsker. Lektor ved Københavns Universitet, seniorforsker ved DIIS. Forhenværende MF for Venstresocialisterne. Medlem af Mellemfølgelig Samvirkes bestyrelse gennem 25 år

Karen Helveg Petersen

PhD., direktør Radi-Consult, tidligere cheføkonom i Carl Bro A/S, forfatter

Drude Dahlerup

Cand. scient. pol., professor emerita, ved Stockholms Universitet, adjungeret professor ved Roskilde Universitetscenter. Medstifter af JuniBevægelsen og Rødstrømpebevægelsen

Tarja Cronberg

Dr. ekon., dr. tech. Finsk-dansk fredsforsker, tilknyttet det svenske SIPRI og tidligere direktør for Copenhagen Peace Research Institute, COPRI. Tidligere finsk Arbejdsminister, medlem af Europaparlamentet for De Grønne og Executive Board, European Leadership Network

Thomas Boje

Dr. scient. soc., professor emeritus i sociologi og arbejdsmarkedsforhold ved Roskilde Universitetscenter

Peder Agger

Cand. scient., professor emeritus i miljøplanlægning ved Roskilde Universitetscenter. Tidligere formand, Det Økologiske Råd, Det Ethiske Råd, Naturfredningsrådet, naturovervismand for Naturrådet

For yderligere oplysninger, kontakt forfatterne på nejtiloprustning.dk/kontakt

”... nationer og befolkninger kan kun føle sig sikre, når deres modparter føler sig sikre.”

Palme-kommissionen (1982)